

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Sākumskolas skolotājs ar tiesībām mācīt vienu priekšmetu pamatskolā

KRISTĪNE BEZZUBOVA

4.klases skolēnu motivācijas sekmēšana radošo darbu veikšanai literatūras stundās

Bakalaura darbs

Darba vadītājs

Profesore

Akadēmiskais amats

Dr.paed.

Zinātniskais /
akadēmiskais grāds

Anita Petere

Vārds, uzvārds

Paraksts

RĪGA 2017

Saturs

1. Jēdziena motivācija teorētiskie aspekti	7
1.1. Motivācijas veidi un ietekmējošie faktori	7
1.2. Skolēnu vecumposma īpatnības pētāmās problēmas kontekstā	15
2. Radošo spēju attīstīšana un radošās darbības motivācija literatūras mācībās	19
2.1. Literatūras mācību mērķi radošās darbības kontekstā	23
2.2. Radošie uzdevumi un pārbaudes darbi	25
2.3. Literārās jaunrades iespējas un radošās spēles	27
3. Praktiskais pētījums.....	31
3.1. Pētījuma metodoloģija.....	32
3.2. Pētījuma gaita.....	33
3.3. Iegūto rezultātu analīze.....	45
Secinājumi	48
Izmantotā literatūra un informācijas avoti	49
Pielikumi.....	52

Anotācija

Bakalaura darba autore Kristīne Bezzubova. Darba temats „4.klases skolēnu motivācijas sekmēšana radošo darbu veikšanai literatūras stundās” aktualizē pēdējā laikā daudz pārrunāto problēmjautājumu – skolēnu motivācijas sekmēšana un radošas darbības attīstīšana. Bakalaura darba mērķis ir teorētiskipētītun praktiski pārbaudīt skolēnu motivācijas veidošanos radošo darbu veikšanai literatūras stundās.

Pētījuma pirmajā nodaļā – analizētas dažādu filozofu, psihologu un pedagogu atziņas par motivācijas terminu, motivācijas ietekmi un attīstību, kā arī skolēnu vecumposma īpatnībā saistībā ar motivācijas veidošanos.

Otrajā nodaļā – analizētas dažādu psihologu un pedagogu atziņas par radošo spēju un radošās darbības attīstību, analizēts literatūras mācību standarts radošās darbības pilnveidei, kā arī analizēts radošo uzdevumu, pārbaudes darbu, spēļu un jaunrades iespēju ietekme un attīstība saistībā ar motivāciju.

Trešajā nodaļā – tiek aprakstīts empīriskais pētījums, kas iesākas ar pētījuma gaitas un metožu raksturojumu. Turpinājumā tiek izpētīts dažādu radošo uzdevumu ietekme skolēnu motivācijas attīstībai un sekmēšanai. Secināts, ka 4. klases skolēnu motivācija literatūras stundās ir sekmējama, piedāvājot viņiem dažādus radošus uzdevumus, kas attīsta skolēnu personības izaugsmi.

Darbam ir šāda struktūra: ievads, trīs nodaļas, tabulas (1), attēli (20), secinājumi, izmantotās literatūras un avotu saraksts (43 nosaukumi) un pielikumi(9). Darba apjoms ir 62.lpp. Darbā izmantojamie atslēgas vārdi: *motivācija, motivācijas sekmēšana, radošās spējas, radošā darbība, radošie uzdevumi.*

Annotation

The author of the Bachelor paper is Kristīne Bezzubova. The theme of the research 'Promoting students' motivation for creative working during literature lessons in form 4' actualizes the lately often-discussed problem – the improvement of pupils' motivation and creative cognition. The focus of this study was to research the theory concerning the theme and apply it to practice.

The study was conducted in three different stages. The first stage deals with the analysis of various philosopher, psychologist, and educator quotes concerning the term 'motivation', the influence of motivation and its development, as well as the peculiar connection between the pupils and the establishment of motivation in the age group. The second stage is comprised of the analysis of various psychologist and educator quotes concerning the creative abilities and their development; analysis of the curricular standard for the improvement of creative abilities in Literature classes; as well as, the analysis of the influence of creative tasks, tests, games, and the creative abilities and development in correlation with motivation. The third stage describes the empirical research. It begins with the description of research steps and methods, and continues with the study of the influence of various creative cognitive tasks on the development and success of pupil motivation.

According to the findings, the development of the motivation in 4th grade pupils is improved by various creative tasks that aid their personal growth.

The study is comprised of an introduction, 3 chapters, table (1), images (20), conclusions, reference list (43 sources), and Appendix (9 appendices). The volume of the research is 62 pages.

Key words: *motivation, the improvement of motivation, creative abilities, creative action/ tasks.*

Ievads

21.gs. ievirzes pieprasa gudrus, izglītotus, zinošus un radošus cilvēkus. Šādus cilvēkus mēs sākam sastapt jau skolā, kur viņi, būdami vēl skolēni, šīs spējas iegūst mācību procesa gaitā. Mūsdienās ļoti būtiska problēma ir skolēnu mācību motivācija un tās sekmēšana, lai sabiedrība iegūtu pēc iespējas vairāk izglītotu cilvēku. Psihologs Žans Piažē ir teicis, ka “izglītības galvenais mērķis ir izveidot cilvēkus, kuri spēj paveikt kaut ko jaunu, nevis tikai atkārtot to, ko darījušas jau iepriekšējās paaudzes, – radošus cilvēkus, kuri spēj pārbaudīt, nevis tikai pieņemt visu, kas viņiem tiek piedāvāts” (Fišers,2005).

Jau kādu laiku tiek runāts un uzmanība tiek vērsta uz radošām mācību stundām un radošu mācību motivāciju, īpaši mākslas un valodas jomās. Literatūra kā viena no mākslas jomām nav iedomājama bez radošās darbības. Mūsdienīgās stundās, īpaši jau literatūras stundās, ir nepieciešamas daudzveidīgas mācību darbības, lai aktivizētu skolēnos mācību motivāciju. Katra klase un katrs skolēns ir individuāls, līdz ar to paņēmieni, metodes un pieejas radošai darbībai stundās arī var būt dažādas.

4.klases skolēni lielākoties ir mācīties gribīgi un ar lielu interesi uztver visu jauno, līdz šim nezināmo. Lai šī interese nezustu, svarīgi ir veidot bērnu vecumposmam atbilstošus uzdevumus. Skolēns uztver vieglu, sev saprotamu valodu. Vislabākais veids ir darīt visu pakāpeniski, ļaujot bērnam pašam atklāt zināšanas.

Daudziem skolēniem sākumskolā patīk lasīšanas stundas, tāpēc svarīgi ir šo patiku saglabāt arī pret literatūras stundu 4. klasē. Lai to realizētu, literatūras stundām ir jābūt pietiekami interesantām, radošām. Radošumu stundā nodrošina dažādas metodes un pieejas, izglītojošās spēles, grāmatu lasīšana, daiļdarba teksta interpretācijas, ilustrāciju veidošana, jaunrades darbu rakstīšana u.c. Tomēr aizvien biežāk tiek novērota tendence – nepatika lasīt grāmatas, līdz ar to arī slikta lasītprasme, daiļdarba satura izpratne, spēja analizēt un vērtēt literāru tekstu. Bakalaura darba autore ir novērojusi, ka skolēniem, kuriem nepatīk lasīt grāmatas un kuri ir neieinteresēti līdzdarboties literatūras stundās, trūkst mācību motivācijas vai arī tā ir izteikti zema. Tajās literatūras stundās, kad pedagogs piedāvā skolēniem dažādas radošas mācību metodes, skolēni, kuri pirms tam nelabprāt iesaistījās mācību procesā, lielākoties līdzdarbojas ar prieku un interesi. Tas liek secināt, ka radošums motivācijas sekmēšanai literatūras mācību stundās ir nepieciešamība, lai kvalitatīvi sekmētu skolēnu izglītošanos.

Tēma – **4.klases skolēnu motivācijas sekmēšana radošo darbu veikšanai literatūras stundās** – ir pietiekami aktuāla, lai realizētu un saglabātu patiku par literatūras mācību stundu. Savā bakalaura darbā autore vēlas noskaidrot, kas ir mācību motivācija, radošas mācību stundas, kas tās veido un ietekmē.

Pētījuma objekts: mācību process literatūras stundās.

Pētījuma priekšmets: skolēnu motivācijas radošo darbu veikšanai veidošanās.

Pētījuma mērķis: teorētiskipētītun praktiskipārbaudīt skolēnu motivācijas veidošanos radošo darbu veikšanai literatūras stundās.

Pētījuma uzdevumi:

1. Pētīt un analizēt pedagoģijas un psiholoģijas rakstu autoru atziņas par mācību motivāciju un radošuma veicināšanu.
2. Iepazīt un analizēt mācību priekšmeta literatūras standarta prasības pētāmā temata ietvaros.
3. Veikt izmēģinājuma darbību, lai noskaidrotu, kā radošie uzdevumi veicina mācību motivāciju literatūras stundās 4.klasē.
4. Apkopot un analizēt iegūtos rezultātus.

Pētījuma metodes –

- teorētiskā: pedagoģiskās, psiholoģiskās literatūras izpēte un analīze.
- Aptauja, pedagoģiskā izmēģinājuma darbs, pedagoģiskā novērošana, iegūto datu apkopošana un analīze.

Pētījuma hipotēze - skolēnu mācību motivācija un radošums tiks veicināts, ja literatūras mācību stundās tiks nodrošināti daudzveidīgi radoši uzdevumi.

Pētījuma struktūra – ievads, trīs daļas, secinājumi, izmantotās literatūras un informācijas avotu saraksts, pielikums.

Pētījuma bāze – X skolas 4.klase.

1. Jēdziena motivācija teorētiskie aspekti

1.1. Motivācijas veidi un ietekmējošie faktori

Cilvēkam, uzsākot jebkuru darbību, tās pamatā ir motivācija jeb mērķis, kāpēc viņš to dara, bet katru motivāciju vada motīvi – pamudinoši iemesli, apstākļi (kādam rīcībai) (Latviešu valodas vārdnīca, 2006, 660). „Motivācija ir mudinājums vai ierosme, kas izraisa organisma aktivitāti un nosaka virzību kāda mērķa sasniegšanai; tieksme pēc kaut kā, kas nav momentāns un viegli iegūstams”¹. Cilvēka vajadzības ir dažādas, līdz ar to arī motīvi ir dažādi. Kā uzskata L. Žukovs, „viens izolēts motīvs parasti nenosaka cilvēka rīcību. To nosaka vairāki motīvi, bet to starpā ir viens vadošais motīvs” (Žukovs, 1999, 51).

Motivāciju var iedalīt pēc diviem tās veidiem – ārējā un iekšējā motivācija. Kā uzskata R. Baltušīte: „Atalgojums ir viss, ko cilvēks uzskata par vērtīgu. Iekšējo gandarījumu sniedz darbība, tās rezultāts, nozīmīgums un izraisītā pašcieņa. Ārējais atalgojums parādās darbības organizācijas formās – labs vērtējums, vecāku, skolotāju atzinība, vēlēšanās būt labākajam.” (Baltušīte, 2006, 34-35).

Ārējā motivācija veidojas tad, ja skolēni mācās tikai atzīmju dēļ. Ārējās motivācijas būtisks trūkums ir tas, ka tā var negatīvi ietekmēt skolēnu sadarbību, jo starp skolēniem rodas „konkurence, lai iegūtu iespējami lielāku pasniedzēja labvēlību” (Nīlsens, Šunks, 2002, 34). Līdz ar to skolēniem svarīgāks un vairāk saistošs ir iespējamais vērtējums, nevis mācību saturs. Vanderbilta Universitātes mājas lapā publicētajā rakstā teikts, ka ārējās motivācijas ietekmētājs, bez iepriekš minētās vēlmes iegūt augstākas atzīmes, ir arī vecāki, kuriem ir liela ietekme uz skolēna motivāciju mācīties. Vecāki skolēnam sola kabatas naudu un citus atalgojumus par labiem vērtējumiem.² Sākumskolā šī atzīmju salīdzināšana ir izteikta, jo skolēni uzskata, ka augstāks vērtējums norāda uz lielākām zināšanām. Mācību saturs šajā posmā ir mazāk svarīgs, jo to varēs atkārtot nākamajā mācību stundā, bet vērtējumu iegūst klātienē veicot konkrēto darbu. Skolēni uztraucās par ikvienu, viņuprāt, sliktu atzīmi un ļoti pārdzīvoja, ja dažiem klasesbiedriem ir bijis labāks vērtējums.

Iekšējā motivācija saistās ar skolēna personisko gandarījumu, ko sniedz kāda līdz šim nesaprasta uzdevuma atrisināšana vai jaunu zināšanu iegūšana. Viens no svarīgākajiem priekšnoteikumiem, lai skolēnos rastos iekšējā motivācija, ir piedāvāt skolēniem tādus uzdevumus, kur nav ne pārāk viegli, ne pārāk sarežģīti. Uzdevumu sarežģītības pakāpei un skolēnu sagatavotībai ir jābūt līdzsvarā. Tāpēc skolotājam, gatavojoties mācību stundām, svarīgi

¹http://www.iic.lv/old/www/iic.lv/projekti/nacskolotaj_soc_motiv_prog_r prezentacija.pdf

²<https://cft.vanderbilt.edu/guides-sub-pages/motivating-students/>

pārdomāt, kā veidot klasē situācijas, kuras stimulētu skolēnu vēlmi aktīvi, radoši darboties, uzrunātu skolēnu zinātkāri un vēlmi pilnveidoties.

Sākumā, lai veidotu skolēnos mācību motivāciju, skolotājs var izmantot ārējo motivāciju, lai „vēlāk, plānojot un īstenojot dažādas audzēkņiem saistošas un izaicinošas mācību situācijas, soli pa solim censtos veidot iekšējo motivāciju” uzskata L. Nīlsens un L. Šunks (Nīlsens, Šunks, 2002,35). Savukārt M.Korne uzskata, ka lai veidotu motivāciju, visvērtīgākais ir pārdzīvojums, kas ir iekšējās motivācijas impulss (Korne, 2004). Iedarbinot šo impulsu, skolēnam parādās interese par konkrētām mācībām.

Meklējot informāciju par motivēšanas teorijām, darba autore salīdzināšanai izvēlējās dažas no tām. Šajās teorijās tika pētīts un salīdzināts, kura motivācija – iekšējā vai ārējā, ir izteiktāka vajadzību apmierināšanai.

Maslova vajadzību hierarhija. Piecu līmeņu piramīda ir plaši zināma, tomēr psiholoģijas zinātnē tā tiek norādīta kā īstenībai neatbilstoša. Neapmierinātas vajadzības mudina uz aktīvām rīcībām. Katrs līmenis (fizioloģiskās vajadzības, drošība, sociālās vajadzības, sociālā atzinība, pašīstenošanās) liek sākt darboties atbilstošajai motivācijai – gan iekšējai, gan ārējai, lai katru līmeni realizētu un motivētu realizēt nākamo.¹

A.Alderferā ERG (existence, relatedness, growth jeb eksistence, piederība, izaugsme) teorija balstīta uz Maslova teoriju, tomēr tā no pieciem līmeņiem sāsināta uz trim. Arī šī teorija balstīta gan uz iekšējās, gan uz ārējās motivācijas, jo pirmais līmenis eksistence ir iekšējā motivācija, piederība ir ārējā motivācija, taču izaugsme ir gan iekšējā, gan ārējā motivācija, jo paredz, ka izaugsme ir iespējama no darba ar sevi un no darba ar citiem.²

Gaidu motivēšanas teorija. Tās autori V.Vrukes, D.A. Nodlers un E. Laulers savā teorijā izvirza to, ka tās pamatā ir pieņēmums, ka vajadzības esamība nav vienīgais cilvēka motivēšanas iemesls. Cilvēkam nepieciešama arī cerība. Dažādiem cilvēkiem ir dažādas vēlmes un vajadzības. Cilvēki izdarīs izvēli cerībā uz atalgojumu, vajadzību apmierināšanu. Šai teorijai var izveidot sekojošu shēmu: pūles – rezultāti – atalgojums – vērtība.³ Šai teorijai ir izteikta ārējā motivācija, jo iemesls, kāpēc kaut kas tiek darīts, ir atalgojums. Atalgojums ir vērtība. Šī teorija ir ārējās motivēšanas pamatā.

E. Lailera modelis – mērķa teorija. Teorija pamatā ir tas, ka cilvēks kopējo mērķi uztver kā savējo un tiecas to maksimāli izpildīt. Ja sasniegtais rezultāts ir pozitīvs, tad izpildītāja motivācija paaugstināsies, bet ja rezultāts būs negatīvs, tad šī motivācija pazemināsies. Cilvēks gūst apmierinājumu no līdzdalības organizācijas darbā. Tas motivē strādāt ar lielu atdevi un

¹https://lv.wikipedia.org/wiki/Maslova_vajadz%C4%ABbu_hierarhija

²<http://www.yourcoach.be/en/employee-motivation-theories/erg-motivation-theory-alderfer.php>

³<http://news.frut.lv/lv/ppl/society/95210>

parādīt savas zināšanas. Šī teorija sniedz pārliecību, ka cilvēkus ir iespējams motivēt. (Folser, 2002)

F.Hercberga divfaktoru teorija pamatojoties uz vajadzībām izvirza motivētājus un higiēnas faktorus. Motivētājos ietilpst – panākumi, to uzslavas, atbalsts, atbildības pakāpe, kas ir izteikta ārējā motivācija. Pie higiēnas faktoriem ietilpst – attiecības starp cilvēkiem, personīgā dzīve, sociālais statuss, ko ietekmē gan iekšējā, gan ārējā motivācija.¹

Apkopojot salīdzinošo informāciju, var secināt to, ka gandrīz katra teorija sevī ietver gan ārējo, gan iekšējo motivāciju vajadzību apmierināšanai (sk.1.attēlu).

1.attēls. Kopīgās vajadzības

Kopējs faktors apskatītajām motivēšanas teorijām, autoresprāt, ir panākumi un uzslavas, kas nodrošina, lai skolēns tiktu motivēts. Tā kā panākumi un uzslavas ietver sevī gan iekšējo, gan ārējo motivāciju, darba autore uzskata, ka nebūtu korekti, izstrādājot pētniecisko darbu, balstīties uz kādu konkrētu teoriju, tāpēc pētnieciskā darba izstrādei tiks izmantota un sekmēta gan iekšējā, gan ārējā motivācija, un pētīta tās ietekme uz skolēnu konkrētajā mācību priekšmetā.

Ir skolotāji, kuri uzskata, ka klasē mācās skolēni, kuriem pašiem ir iekšējā motivācija mācīties, bet ir arī tādi skolēni, kuriem motivācija mainās atkarībā no garastāvokļa, dienas vai citiem faktoriem un ir arī skolēni, kuriem motivācijas mācīties nav nemaz.

Par mācību motivāciju daudz domājuši psihologi, zinātnieki un pedagogi. Lai atrisinātu mācību motivācijas mīklu, ir radītas trīs dažādas pieejas.

¹<http://www.managementstudyguide.com/herzbergs-theory-motivation.htm>

„Pirmā pievērš galveno vērtību skolēna personībai (pašapziņai, panākumiem, pašrealizācijai u.c.), otrā – skolotāja profesionalitātei (izvēlētajām metodēm, apbalvojumiem, ārējiem motivatoriem, klases vides izvēlei u.c.). Trešā un, kā pedagogi ir atzinuši, visproduktīvākā pieeja ir fokusēta uz stundas saturu, kas ir izplānots tā, ka uzrunā katru skolēnu”.¹ Lai šī trešā pieeja tiktu veiksmīgāk realizēta, var tikt izmantota tā sauktā „āķīšu” metode. Šie „āķīši” ir paredzēti lai aizrautu skolēnus mācību stundās un noturētu viņu uzmanību. Skolotājs var izstrādāt pēc iespējas vairāk āķīšu katrai stundai, lai tā būtu vairāk saistoša un interesanta, jo kas vienam skolēnam šķiet saistošs un interesants, tas citam šķiet garlaicīgs un vienmuļš.

Gatavojoties stundai un izvēloties „āķīšus”, D. Nīmante iesaka ņemt vērā:

- 1) lai „āķīši” būtu „orientēti tikai uz stundas saturu”;
- 2) ka, „āķīši” atšķiras no tā saucamajiem ārējiem motivatoriem, kas neietver uz saturu orientētas aktivitātes, kā, piemēram, apbalvošanu”;
- 3) ka „āķīši” – tas nenozīmē, ka skolēniem būs nodrošināta nepārtraukta jautrība”;
- 4) ka „skolēnu iesaistīšanās ilgums un noturīgums nav paredzams”²

D. Nīmante piedāvā vairākus „āķīšus”, kurus var izmantot katrā stundā, neatkarīgi no mācāmās vielas un priekšmeta. Lūk, daži D. Nīmantes ieteiktie „āķīšu” metodes varianti.

Jaunums. Skolotājs, lai ieinteresētu skolēnus, lieto dažādas frāzes, piemēram, „Šogad mēs pirmo reizi...”, „Šodien mēs strādāsim pa jaunam, pilnīgi citādi...”, „Neviens pats jūsu vecuma skolēns līdz šim nav darījis to, ko...” u.c. Šo metodi var izmantot, ja apgūstamā viela skolēniem patiešām būs jaunums, citādi šis paņēmiens neiedarbosies. Taču skolotājam ir jāatceras, ka jaunums piesaista uzmanību, bet to nenotur.

Nojausma. Šī pieeja nodrošina katra cilvēka ziņkāri. Strādājot mācību stundās skolotājs var izmantot šādas frāzes : "Esiet uzmanīgi, vai jūs stundas gaitā varēsiet...", "Lūkojiet, ka nepalaidzat garām..", "Vērojiet, vai...".

Drošība. Skolēniem svarīga sajūta ir drošība, tāpēc mācību satura plānojumam ir jābūt tādām, lai skolēnam rastos drošības sajūta par spēju to apgūt. Skolotāja frāzes „Jūs jau to zināt...”, „Ja jums rodas kādas neskaidrības, es esmu šeit, lai tās atrisinātu...”, „Tas ir ļoti līdzīgi tam, kā mēs jau to darījām...” ir ļoti būtiskas skolēniem.

Izaicinājums. Izaicinājums sevī ietver vēlmi sameklēt problēmu un atrisināt to, pieņemt risku. Šādus izaicinājumus skolotājam ir jāpiedāvā skolēniem, taču jāskatās, lai šie uzdevumi nav

---

¹http://iac.edu.lv/arhivs/numuri/raksti/20_motivacija.doc

²Turpat, 2.lpp.

par grūtu un sarežģītu. Skolotājs var modelēt situācijas, kurās izaicināt skolēnus. Piemēram, "Kā tu domā, vai varēsi izpildīt šo 10 ballu uzdevumu?"

Atgriezeniskā saite. Atgriezeniskā saite ļauj skolēniem nekavējoties redzēt paveiktā rezultātu. D. Nīmante uzskata, ka visprecīzākais šīs pieejas raksturotājs ir īsie testi, par kuriem skolēni saņem vērtējumu. Atgriezeniskā saite atbild uz skolēna jautājumu: „Vai es to varu paveikt?”¹

Šo āķīšu ietekme uz skolēniem ir dažāda – daži varianti konkrētajā stundā neder vairākkārt, citi neder nemaz. Šādā gadījumā jāņem vērā klases vecumposma īpatnības un spēja darboties patstāvīgi un kopā. Tomēr šādu iespēju pielietošana vissekmīgākā būs tad, ja skolēni stundas sākumā zinās stundas mērķi un pieņems to par savu. L. Nīlsens un L. Šunks uzskata, ka „skaidri un nepārprotami formulēts mērķis pats ir motivācija” (Nīlsens, Šunks, 2002, 33). Tāpēc mācībām, kā norāda L. Nīlsens un L. Šunks, jābūt saturīgām, noderīgām, aktivizējošām un jātagādā skolēniem maksimālu iespēju radoši izpausties (Nīlsens, Šunks, 2002).

Mācību motivācija ir tā, kas rosina skolēnu pilnveidoties, attīstīties, gūt zināšanas dzīvei. Tā veidojas dažādu faktoru ietekmē, piemēram, liela nozīme ir bērna audzināšanai, apkārtējai videi, skolotājiem, kā arī paša skolēna vēlmei mācīties un pilnveidoties. Viens no skolotāja uzdevumiem, kā uzskata L. Žukovs, ir „pozitīvas motivācijas veidošanās sekmēšana skolēnos pret mācāmo vielu, mācībām vispār”. (Žukovs, 1999, 57)

Lai mācības norisinātos sekmīgi un raisītu skolēnos interesi, svarīgi novērst mācību motivācijas traucējošos faktoros. To rašanās iemesli var būt dažādi.

1. Nespēja iejusties klasē. Ja skolēns nespēj iejusties klasē, ja klasesbiedri viņu nepieņem savā pulkā, ja bērns tiek atstumts, aprunāts, apsmiets, tad skolēnam ir ļoti grūti motivēt sevi mācīties.

2. Nepatika pret priekšmeta skolotāju. Nepatikai pret skolotāju var būt dažādi iemesli. Piemēram, nepatika veidojas, ja skolotājs neinteresanti, vienveidīgi vada stundas, nedažādo mācību metodes. Tāpat nepatika veidojas, ja skolotājs klieudz uz skolēniem, nekad neuzslavē par panākumiem, kritizē skolēnu darbu, neatbild uz lūgumu palīdzēt utt. Līdz ar nepatiku pret skolotāju bieži vien rodas nepatika pret mācību priekšmetu. T. Balašova savā darbā norāda to, ka skolēniem sākumskolas vecumposmā dominējošā ir izziņas vajadzība, kura nosaka to, ka skolēns saskata zināšanu vajadzību dzīvē. Ja zināšanu saikne ar dzīvi nerodas, tad skolēnam var rasties negatīva attieksme pret mācību priekšmetu.²

3. Nespēja izprast mācību priekšmetu. Piemēram, skolotājs uzdod skolēnam analizēt prozas darbu, taču skolēnam nav īsti skaidrs, kā to izdarīt. Un, ja skolēns nesaņem no skolotāja

---

¹http://iac.edu.lv/arhivs/numuri/raksti/20_motivacija.doc

²https://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/53konf/pedagogija/Balasova.pdf

palīdzību un par savu analīzes mēģinājumu saņem neapmierinošu vērtējumu, rodas nepatika pret literatūras priekšmetu.

4. **Skolotāja nespēja sadarboties ar skolēniem.** Visus lēmumus skolotājs pieņem vienpersoniski, nepajautājot skolēnu viedokli, neieklausoties ne skolēnu ieteikumos, ne protestos.

4. **Ar sodu palīdzību un draudiem** skolotājs panāk, ka skolēni piespiedu kārtā piedalās nodarbībā. Ja skolēnam ar nepatiku ir jāveic kāds uzdevums, baidoties, ka pretējā gadījumā saņems sodu, tad nevar būt ne runas par mācību motivāciju, tā vienkārši neveidosies. M. Korne min to, ka pieaugušajam, šajā gadījumā skolotājam, ir jāizvērtē skolēna spējas un īpatnības, jāpielāgo mācību metodes konkrēti skolēna ieinteresētībai. Šādā veidā tiks panākta skolēna motivācijas sekmēšana veicamā darba realizēšanai (Korne, 2004).

Ir vairāki paņēmieni, kas sekmē mācību motivāciju.

1. **Mācību motivācija bērnam ir jārada jau no mazotnes.** „Galvenais ir radīt motivāciju intelektuālam darbam, interesi par skolu un vēlmi mācīties tajā, tad būs sasniegts mērķis bērnu sagatavošanā skolai” (Kaņepēja, Lieģeniece u.c., 2003,11). Vecākiem ir jāstāsta bērnam, ko nozīmē mācīties un iegūt zināšanas, kāda tam visam jēga utt. Tikpat svarīgi ir bērnos ieaudzināt cieņu pret skolotājiem.

2. **Piederības izjūta.** Ienākot skolā, bērnam jāsatiekas ar dažādiem cilvēkiem, diendienā jāuzturas vienā mācību telpā ar klasesbiedriem. Tāpēc ir ļoti svarīgi, lai bērns justos pieņemts savu klasesbiedru vidū. Kā atzīst M. Balsons, skolēnam ir svarīgi „būt daļai no kaut kā, būt kādā veselumā integrētam elementam, būt pieņemtam savā skolā, sabiedrībā” (Balsons, 1995,23). Ja skolēns ir pārliecināts, ka viņš pieder pie savas klases, ja viņš jūtas tajā labi, tad rodas arī mācību motivācija.

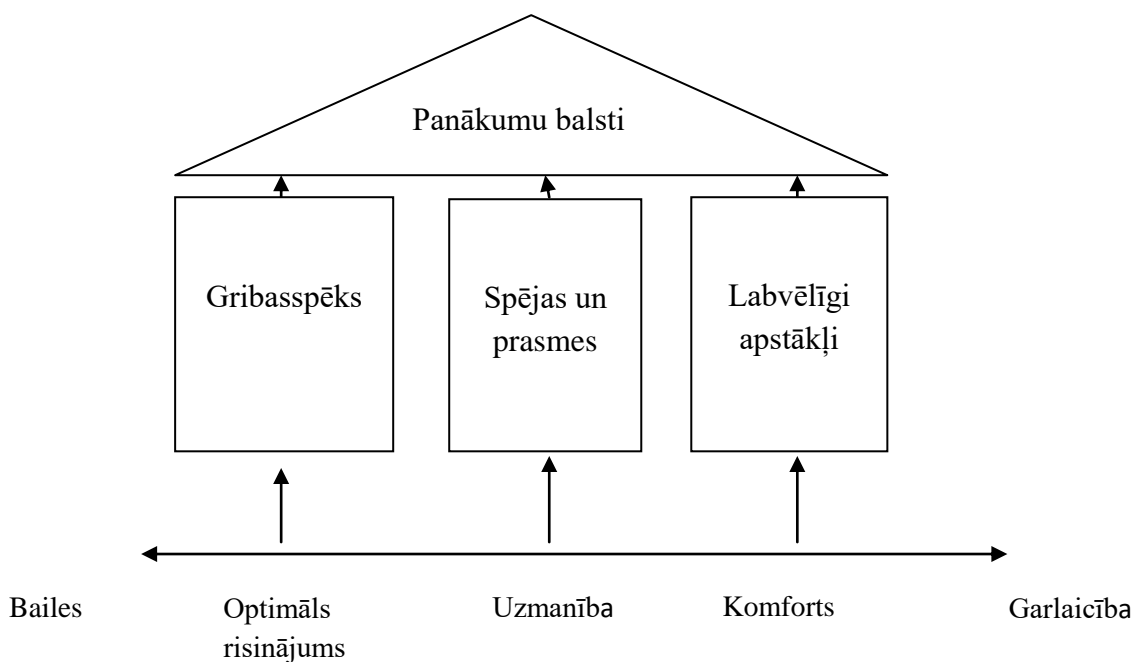
3. **Skolotāja un skolēnu sadarbība.** Skolotājam ir jāveido pozitīva pedagoģiskā vide, jāpanāk, ka skolēni viņam uzticas, ieklausās sacītajā utt. To var panākt, ja skolotājs „audzēkņus uztver ar nopietnību, ieklausās viņu sacītajā, ir godīgs, dod viņiem rīcības brīvību un veicina atbildības sajūtu pašiem par savu apguvi”(Nīlesns, Šunks, 2002, 42).

4. **Skolēniem saistoša mācību vielas apguve.** Ja skolotājs vada stundas interesanti, dažādo mācību metodes un uzdevumus un rūpējas par to, lai skolēniem mācību priekšmets iepatiktos, tad skolotājs var pozitīvi ietekmēt skolēnus un veicināt mācību motivāciju. Ļoti svarīgi ir atzīt skolēnu iepriekšējos sasniegumus (kaut arī niecīgus) un izteikt uzslavas, jo katram no mums ir nepieciešama atzinība par paveikto darbu. Un „zināšanas par paša sasniegumiem sekmē mācību apguvi un dod motivāciju turpmākajai darbībai”(Nīlesns, Šunks, 2002, 41).

S. Bērklis uzskata, ka visoptimālākais sajūtu līmenis, lai skolēns mācītos un nezaudētu motivāciju, ir starp bailēm un uzmanību (sk.2.attēlu).

Izanalizējot un apkopojot Bērklīja un Nīmeiera piedāvātās motivācijas nodrošināšanas shēmas, darba autore tās apvienoja, kā rezultātā radās attēls (sk.4.attēlu), ko var izmantot mācību stundās, lai parādītu un izskaidrotu bērniem, ka panākumi var sākties ar bailēm un nedrošību, tomēr tās pārvarot, panākumus var gūt ieejot katrās „mājas durvīs”, bet var arī paiet garām un neko neiegūt.

4.attēls. Ceļš uz panākumiem (darba autores izveidots, pamatojoties uz Bērklījs¹ 2013 un Nīrmeiers 2006,24)

Skolēna intereses ir cieši saistītas ar mērķi, kāpēc viņš ko dara. Bez skolēna ieinteresētības ir grūti viņu motivēt darbam, kur vēl motivēt radošai darbībai. Skolēnu intereses ārēji var ietekmēt aktualitātes sabiedrībā, skolā, klasē, piemēram, jaunu grāmatu vai kino varoņu popularitāte, jauns mācību priekšmets skolā, jauni skolotāji, klasesbiedri. Parādās intereses izzināt, iepazīt, tomēr, ja pēc intereses apmierināšanas nerodas gandarījums, tad nākamreiz interese uz iepriekš nosauktajiem faktoriem vairs neradīsies. Šo interešu zudumu ietekmē emocijas. Analizējot visus iepriekš darbā minētos teorētiskus, darba autore izvirza emocijas, kā svarīgāko skolēna intereses noturētāju, īpaši pieminot R.Nīrmeiera teikto, ka „ pamēģiniet iedomāties, kas notiktu, ja jums vienmēr būtu jādarbojas pretēji tam, ko jūtat. Jūsu motivācija pazustu bez pēdām”(Nīrmeiers,2006,24).

¹<https://www.sreb.org/sites/main/files/file-attachments/13v06w.pdf>

Emocijas nosaka skolēna šī brīža intereses, tāpēc vienmēr svarīgi ir noskaidrot no skolēniem, kas viņiem ir aktuāls, ļaut pašiem meklēt problēmas un rast tām risinājumu.

Vadot radošas literatūras mācību stundas 4. klasē un vērojot bērnu vēlmi līdzdarboties, kā arī iepazīstoties ar vairāku autoru viedokļiem par to, kā rodas motivācija, kas to sekmē un ietekmē, darba autore izvirza šādus kritērijus, pēc kā var noteikt, vai skolēnam ir izveidojusies motivācija:

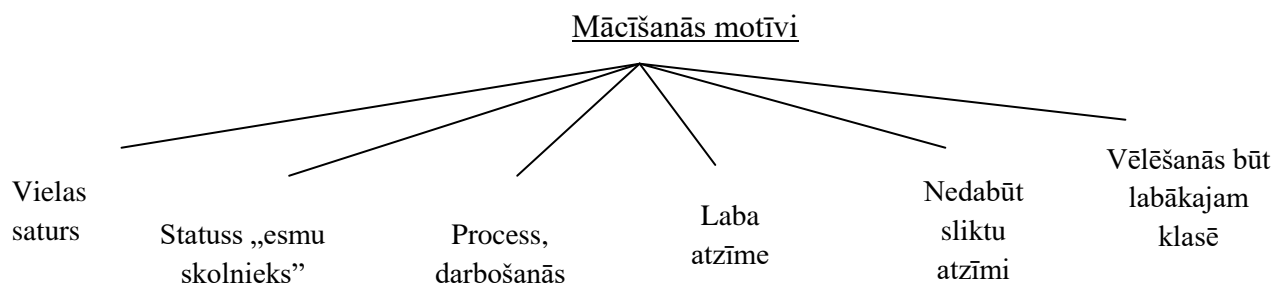
- vēlme iesaistīties mācību procesā, ieinteresētība,
- vēlme kaut ko izmēģināt,
- ticība sev,
- vēlme pabeigt iesākto līdz galam,
- vēlme sajust sava darba novērtējumu,
- vēlme līdzdarboties turpmāk.

Vērtējot skolēnus pēc izvirzītajiem kritērijiem, jāņem vērā viņu īpatnības, jo visi skolēni nav un nebūs vienādi. Skolotāja pienākums ir apjaust katra bērna iespējas un panākt, lai visi bērni tiktu motivēti vienlīdz vērtīgi.

1.2. Skolēnu vecumposma īpatnības pētāmās problēmas kontekstā

Sākumskolas vecums ir visgrūtākais aktīvās mācīšanās laiks, jo jāapgūst pamatiemaņas – lasīšana, rakstīšana, pastāvēšana sabiedrībā - uz kurām balstīsies visa turpmākā izziņas. Tādi psihologi kā Ē. Eriksons, L. Vigotskis, D. Elkonins, A. Vallons, Ž. Piažē savos pētījumos norāda, ka pie sākumskolas vecumposma pieder skolēni no 7 līdz 11 gadiem. Tomēr krasu vecumposmu īpašību nav, jo tās mainās atkarībā no bērna uzvedības un attīstības iezīmēm.

I. Jansone piedāvā iespējamus mācīšanās motīvus (sk.5.attēlu):

5.attēls. Iespējamie mācīšanās motīvi 6 -11 gadu vecumā (Jansone, 2009,63)

Šī vecumposma bērniem ir raksturīga atšķirīga sagatavotība skolai, jaunas psiholoģiskās lomas uzņemšanās un atšķirīga mācīšanās motivācija. R. Baltušiņa uzsver, ka bērns, iestājoties skolā, var sastapties ar vairākām problēmām: bērns var nebūt pilnībā gatavs skolai, viņš nav iepriekš sagatavots jaunajai psiholoģiskajai lomai, bērnam var būt atšķirīga motivācija skolā, dažāds dotību un prasmju līmenis. Ar šīm problēmām saskaras arī skolotājs, jo viņš ir tas, kurš mēģinās tās atrisināt. Skolēni ir dažādi - vieniem mācīties ir viegli, citiem grūti, vieniem ir garlaicīgi, citiem interesanti (Baltušiņa, 2006).

Lai skolēniem skolā nerastos diskomforts, G.Svence sākumskolai, sākumskolas skolotājiem, izvirza tādus uzdevumus, kuros skolotājiem:

- pēc iespējas ātrāk jāadaptē skolēni skolā,
- jāiemāca bērniem, kā un ko nozīmē mācīties,
- vingrināt un nostiprināt paškontroles spējas, gribasspēka noturīgumu,
- iemācīties veidot pozitīvu attieksmi gan pret sevi, gan citiem,
- rosināt jaunrades spējas, to attīstību.

Kad visi šie uzdevumi būs veiksmīgi apgūti, skolēns varēs sevi sākt pilnveidot pats (Svence, 1999).

Lai arī katra skolēna vēlme apmeklēt skolu var būt atšķirīga un to nosaka gan personības gatavība, gan sociālie apstākļi, jaunākā skolas vecuma bērniem ir visaugstākā mācīšanāsmotivācija salīdzinājumā ar vēlākiem skolas gadiem.

I.Artimoviča savā darbā norāda ka: „ 4.klasē veidojas pirmais solis skolēna pusaudžu vecuma attīstībai, tomēr ir jāatceras, ka bērnu attīstība nenorit vienmērīgi, tāpēc dažiem bērniem attīstība var kavēties, citiem jau noformējusies. Šajā periodā ir svarīgi izvērtēt uzmanības un atmiņas procesus. Turpmākajā attīstības procesā sāk „līdzdarboties” personības refleksija. Skolēns pakāpeniski sāk atpazīt un diferencēt savas personības iezīmes”¹ Lai skolēns sekmīgi apgūtu skolas prasības ir nepieciešams:

- Noteikts prasmju un iemaņu līmenis;
- Neatmaidība;
- Emocionālā līdzsvarotība;
- Savaldība;
- Spēja koncentrēties;
- Noturēt uzmanību.

Emocionālo līdzsvarotību ietekmē tās attīstība. Vecumposmā no 6 līdz 12 gadiem, bērniem parādās interese par lietu uzbūvi, kā šīs lietas labāk apgūt un iemācīties. Ja vecāki ir

---

¹https://dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/53konf/pedagogija/Artimovica.pdf

ieinteresēti atbalstīt bērnu interesi par tehnisko jaunradi un praktisko spēju attīstību, dot iespēju pašam meistarot, veidot, attīstīt fizisko veiklību, prasmes, tad bērns sāk identificēt sevi ar noteiktu profesiju pārstāvjiem. Pie šī visa pievienojas pozitīva identifikācija ar skolotāju, kas ir nepieciešama „Es” stiprināšanai, produktīvai darbībai, kompetences izjūtai. Veidojas dažādas īpašības, kas būs nepieciešamas sociālā darba pieredzes apgūšanā (Špona A., 2006).

Grūtības, kas raksturīgas šajā vecumā:

- Uzvedības pašregulācija;
- Prasme koncentrēt uzmanību;(Baltušīte, 2006,68).

Sākumskolas posmā skolēni sāk gūt priekšstatus par verbālās un neverbālās izteiksmes līdzekļiem, to pielietošanu. Ievērojot uzvedības un runas kultūru, viņi mācās uztvert jauniegūto informāciju un nodot to tālāk, atbilstoši saziņas adresātam un tematam. (Andersone G., Ērgle D., Filatova M., Golubeva M. 2005,5).

Skolēniem ir jābūt pareizi organizēt savu atmiņu. To prasa mācību darbs. Atmiņas apjoms palielinās, jo dažādo mācību priekšmetu apgūvē norit mācīšanās un iegaumēšanas process. 4. klasē bērni iegaumē 2 – 3 reizes vairāk vārdu nekā 1. klasē. Šajā vecumā skolēniem uzskatāmi tēlainā atmiņa ir labāk attīstīta nekā verbāli loģiskā atmiņa (Jurgena, 1998). No 6 līdz 14 gadiem visaktīvāk attīstās mehāniskā atmiņa. To stimulē, ja vairākas reizes atkārtoti iegaumējamo informāciju. Lielākā daļa bērnu šajā vecumposmā informāciju iegaumē uz emocionālā pārdzīvojuma vai iegaumē to mehāniski. Sakarības starp iegaumējamo informāciju skolēni nemeklē. (Svence,1999). Tāpēc šajā iegaumēšanas procesā radošuma pazīmes neizpaužas. Skolotāja uzdevums būtu mēģināt šo iegaumēšanas procesu padarīt par radošu procesu, kura pamatā skolēni kopā ar skolotājiem mācītos meklēt sakarības starp informācijām un kā šīs sakarības labāk iegaumēt.

Literatūras stundās liela nozīme ir literārajai lasīšanai un lasīšanas kvalitātei kopumā. 4.klasēs sāk veidoties atšķirīgs lasīšanas temps, kvalitāte, stils. Pieaug vārdu krājums, pieaug lasīšanas temps, lasot klusi, daudz spēj lasīt patstāvīgi. Spēj atšķirt dažādas literatūras žanrus, piemēram, zinātnisko fantastiku, biogrāfiju, pasaku u.c., prot noteikt galveno domu, saviem vārdiem atstāstīt sižetu (Smita, Strika,1998).

Sākumskolas skolēniem vecākajās klasēs (3.-4.) savā starpā parādās konkurence, kuras ietekmē skolēni mēģina vien otru pārspēt vai viens otram līdzināties. Šāda konkurence savā ziņā ir pat laba, jo skolēns apzinās, ka viņam ir jābūt spējīgs un jāizdara vairāk, lai arī būtu tik pat augstā zināšanu līmenī kā klasesbiedrs.

Tomēr vislielākais balsts un motivators skolēnam šajā vecumposmā ir skolotājs, kurš uzņemas rūpes un atbildību par skolēna radošās puses sekmēšanu un attīstīšanu. „Skolotāja uzmanība ir viena no iedarbīgākajām pastiprinātāju formām, un to var izmantot, lai panāktu

skolēnu vairākuma pozitīvu motivāciju un produktīvu disciplīnu” (Daniela, 2009, 37). Skolotājs kā pastiprinājuma forma ir atbildīgs par to, lai attīstītu skolēnos ne tikai motivāciju un disciplīnu, bet arī radošo spēju attīstību un interesi.

2. Radošo spēju attīstīšana un radošās darbības literatūras mācībās

Radošās spējas ir spējas radīt jaunas idejas. Cilvēka radošās spējas var izpausties viņa domāšanā, emociju uztverē, saskarsmes situācijās un citās darbībās. Tās raksturo cilvēka personību, viņa radošo darbību. Lai domātu radoši, ir jāizkopj arī skolēna emocionālā, jūtu pasaule, jāatbalsta viņa centieni izmēģināt ko jaunu, tādējādi mudinot pašam iepazīt apkārtējo pasauli. Radošums ir līdzsvars starp dažādiem domāšanas veidiem, kas ir spēja rast jaunas kopsakarības starp lietām un idejām, spēja vispār rast jaunas idejas, analizēt un izvērtēt domas un iespējamus risinājumus, spēja praktiski domāt, īstenot idejas un izskaidrot tās (Vītola, 2014). R. Fišers uzskata, ka radošās spējas ir noslēpumaina īpašība, kas nav reizēm pamanāma, tomēr to var kopt un attīstīt (Fišers, 2005).

Profesores L. Rutkas izstrādātajā darbā, atsaucoties uz Dž. Gilfordu, tiek noteikti galvenie radošo spēju faktori. Tie ir:

- oriģinalitāte, kas izceļas ar novitāti ideju ģenerēšanā,
- plūstāmība, kas parādās daudzveidīgā problēmsituāciju risināšanā,
- elastība – kas izpaužas spējā pāriet no viena risinājuma uz citu¹

Radošo spēju attīstīšanai daži autori piedāvā dažādas metodes, kā piemēram, „Prāta vētra”, „Domāšanas cepures”, „Prāta apvidus karte” u.c.

H. Herings radošo spēju attīstībai piedāvā uzdot sev jautājumus darba procesā. Šie jautājumi mudina :

- būt gatavam jaunām idejām,
- pārliecināties, vai esi gatavs ko darīt ar pārliecību,
- pozicionēt sevi radošajos periodos, kad vari domāt tālāk par savu iztēli,
- pierakstīt katru jauno ideju neatkarīgi no tā, vai tā šobrīd ir nepieciešama,
- regulāri pārbaudīt un pilnveidot to, ko esi jau iesācis.²

H. Heringa piedāvātās idejas ir apvienojamas arī ar citu autoru piedāvātajām metodēm, jo izstrādājot „Prāta vētru” pirms kādas idejas radīšanas ir lietderīgi pārbaudīt katru H. Heringa izstrādāto ideju, lai attīstītu savas radošās spējas.

Radošā darbība ir cieši saistīta ar iztēli un domāšanu. Iztēles rezultātā rodas tēls, bet domāšanas rezultātā rodas jauni jēdzieni un spriedumi, kas tiek izteikti ar vārdiem.³ Radošā domāšana ir maksimāli sekmējama bērnībā, kad uz to ir aktīva tieksme.

¹http://profizgl.lu.lv/pluginfile.php/39241/mod_resource/content/1/Proj_Kreativitate.pdf

²<https://haroldherring.com/blogs/harolds-blogs/richthoughts/947-7-ways-to-maximize-your-creative-abilities>

³ PowrPoint prezentācija. Intelekti un prezentācija. Pieejams google.lv/intelekti un kreativitate.lv 1.failis.

Radošo domāšana tiek attīstīta, ja:

- palīdzot tiek attīstīta spēja ieraudzīt problēmu,
- tiek attīstīta domāšanas veiklība,
- tiek attīstīta domāšanas elastība kā spēja saprast jaunu viedokli,
- ja tiek ļauta oriģinalitāte kā spēja atteikties no pieņemtā,
- tiek atbalstīta zinātkāre – spēja brīnīties, būt gatavam jaunajam (Gūtmane, 2000).

S tarp radošumu un intelektu pastāv sakarība. Radošums un intelekts ir nedalāmi saistīti, bet ne vienmēr augsta intelekta gadījumā ir novērota novitāte.

R. Nīrmeiers savā darba apraksta agrāko situāciju, kad panākumus savā darbā guva tie, kuriem bija augsts intelekta līmenis, lielas zināšanas, prasme izstrādāt plānu un īstenot to, taču jaunākie pētījumi ir pierādījuši to, ka reāls panākumu faktors ir emocionālā inteliģence, kas ir nozīmīgs faktors svarīgos brīžos, kad jāizdara izvēle (Nīrmeiers, 2006).

Psihologijas doktors D. Goulmens arī nepiekrīt tam, ka panākumus nosaka augstais IQ līmenis, bet gan emocionālā inteliģence. Tā sevī ietver morālo tieksmju, rakstura īpašību un emociju savstarpējo saistību, kuru var ieaudzināt un attīstīt. (Goulmens, 2001).

Iepriekš apkopotajā informācijā tiek secināts, ka radošās spējas un domāšanu attīsta problēmu risināšana. Problēmu risināšanai R. Fišers saskata daudz svarīgu nianšu, kas paplašina skolēna domāšanas tīklu. Svarīgākās nianses, kam ir saistība ar literatūru, pēc darba autores domām, ir:

- 1) mudinājums plānot un domāt uz priekšu, kas veicina prasmi izvērtēt;
- 2) pētnieciskās prasmes attīstība, kas veicina kritisko un radošo domāšanu;
- 3) mudinājums novērot un radīt pieņēmumus, kas ierosina jautājumus un diskusijas;
- 4) iespēju mācīties domāt patstāvīgi radīšana, kas ietver arī grupu darbu un vairo mijiedarbības prasmi;
- 5) spēku pārbaudes un motivācijas sagādāšana, kas saistās ar bērna vajadzībām (Fišers, 2005).

Vērtējošās darbības pieredze izriet no literārā darba uztveršanas, idejas apzināšanās, vērtēšanas no satura un formas viedokļa. Kultūras mantojuma apgūšanas pieredze ietver skolēna priekšstatus par literārā darba vietu tautas kultūrā, pasaules un nacionālās literatūras kontekstā. Savukārt radošās darbības pieredzē skolēniem tiek piedāvātas dažādas pašizpaušmes iespējas.

Par radošo darbību kā par ļoti svarīgu procesu mācību satura apgūvē runāts un diskutēts daudz. Arī literatūras mācību priekšmeta standarts nosaka, ka ir jāsekmē un jāattīsta skolēnu „tēlaino domāšanu un radošās pašizpaušmes prasmes kā literāro darbu interpretētājam un pašā radītu tekstu autoram” (www.likumi.lv Ministru kabineta noteikumi Nr.1027, Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem, 19.12.2006).

Radošā darbība psiholoģijā tiek saukta par produktīvu un kreatīvu darbību. V. Hibnere uzsver, ka pie produktīvas domāšanas rezultātiem – atklājumiem, jaunām idejām vai skatījumiem, noved psihes iekšējie stāvokļi, kas ir motivācija, vērtību orientācija un iedvesma. To visu var nosaukt par radošās darbības iezīmēm (Hibnere, 1998).

Būtībā radošās darbības rezultātā rodas kaut kas jauns, oriģināls. Katram skolēnam radošā darbība izpaužas spējā citādi izjust un izprast literāru darbu, izklāstīt savu viedokli, pamatot to, aizstāvēt, tai pašā laikā toleranti izturēties pret citu domām. Dž. Edeirs uzskata, ka radošajai domāšanai nepastāv konkrēts process vai sistēma, kuru var iemācīt. Radošā domāšana pamatā ir brīvība, brīva darbība, brīva darbības rīcība, kas nozīmē, ka radoši domāt ir būt brīvam no noteikumiem, procesiem un sistēmām. Vēl Dž. Edeirs uzsver, ka galvenais „instruments” radošajā domāšanā ir prasme analizēt, sadalīt lietas daļās un saskatīt tajās idejas un pamatprincipus (Edeirs, 2008).

Radošie uzdevumi skolēniem palīdz apgūt gan literatūras teoriju, gan interpretēt literārus darbus, gan pašam kļūt par radītāju. Svarīgi, lai skolēni tiktu motivēti darbam un izjustu vēlmi radoši darboties. Tāpēc skolotāja uzdevums ir skolēnus motivēt darbam, atbalstīt, iedrošināt.

A. Ritliova radošās darbības sekmēšanai piedāvā sākt ar pamatprasmju attīstīšanu, kas ir nepieciešamas literatūras stundās – lasīšana, rakstīšana, klausīšanās un runāšana.

Mācīties lasīt ir svarīgākā aktivitāte, lietojot literārus tekstus. Pamatā svarīgi ir apgūt dažādas lasīšanas stratēģijas (pārskatīšana, caurskatīšana un detalizēta lasīšana). Apgūstot katru stratēģiju, nostiprinās lasītprasme, kā rezultātā skolēns sāk lasīt savam priekam.

Mācoties rakstīt, skolotājam ir jāizskaidro atšķirība starp formālo un neformālo rakstību. Pierakstot sev jeb neformāli, skolēns izsaka savas domas, pārliecību. Skolotājam jāizskaidro arī tas, ka savas domas pieraksta tāpēc, lai vēlāk tās papildinātu, kādam nolasītu priekšā, jo sniedzot savu pārliecību citiem, skolēnos raisās motivācija, ticība sev, jo viņi tiek uzklauti. Attīstot šo saprašānu par rakstību var sākt skolēniem piedāvāt dažādus radošos uzdevumus

Mācoties klausīties, nebūs rezultātu, ja skolēnam teksts vispirms būs jānoklausās, tikai tad jāveic norādītie uzdevumi. Lai klausīšanās būtu sekmīga un skolēni būtu motivēti klausīties, veicamie uzdevumi ir jānorāda vispirms, lai skolēnam būtu skaidrs, kas viņam ir jāsaklausa, lai izpildītu uzdevumu.

Visbeidzot, mācoties runāt, A. Ritliova liek skolotājiem padomāt par dažādam radošajām spēlēm, vingrinājumiem, kuru būtība jau panāks to, ka skolēnam rezultātā būs jārunā. Uzdevumi var būt sākumā rakstiskā formā, bet uzdevuma rezultāts būs jāizstāsta mutiski. Šādā veidā no skolēniem tiks panākts vēlams (Ritlyova, 2014).

A. Vorensa, Londonas Svētās Trīsvienības un Svētās Sīlas pamatskolas skolotāja, aprakstījusi tos faktoros, kas ir palīdzējuši viņas skolēniem motivēt sevi darbam. Lielākā daļa no

tiem sakrīt ar A. Ritliovas nosauktajiem, tomēr daži faktori atšķiras. Pirms dzejoļu vai stāstu rakstīšanas vai lasīšanas, A. Vorensa „iegremdē” bērnus darba izpratnē, stimulējot to ar kinofilmu, mūziku un citu uzskates materiālu parādīšanu. Viņa uzskata, ka panākt radošo domāšanu var tikai tad, ja skolēniem ir skaidrs, kas no viņiem tiek sagaidīts. Vēl, darba autoresprāt, svarīgi ir skolēniem izskaidrot, kāpēc viņš ko dara. Ja skolēns domās, ka darbu raksta tikai tāpēc, ka tas jāraksta, tad radošums tur neradīsies. Noteikti liels motivātors ir tas, ka visi sarakstītie darbi tiks publicēti, un skolēns to zinās. Šāds stimulē neļaus skolēnam ko neapdomīgu uzrakstīt. Viņam nāksies pārdomāt sava darba stratēģiju, padomāt par radošāku pieeju savam darbam. Noteikti vēl viens svarīgs aspekts ir iedvesmojoša vide, kurā skolēns jūtas ērti. Tā ir vide, kurā skolotāja skolēnam ļauj reizēm lasīt to, ko viņš vēlas – sev interesējošo grāmatu, cita skolēna sarakstītu darbu u.c. Svarīgi ir panākt to, ka skolēns vēlas darboties. Tiklīdz skolotāja saskatīs to, ka skolēns mācās no savām kļūdām un gūst pieredzi no cita skolēna veikuma, tad skolotājs var teikt, ka ir sasniedzis vēlamo (Warren, 2013).

Skolēnam pasaule sākas ar viņu pašu, un tikai pamazām tā vērsas plašumā. S.Mežale uzskata, ka skolotājs mācību stundā vislabākos panākumus gūs, ja izmantos rotaļas, vingrinājumus un uzdevumus, kas izkopj tikai nedaudz sarežģītākas iemaņas par tām, ko skolēns spēj pašreiz¹. Turklāt šīs rotaļas vienmēr ir jābeidz nedaudz ātrāk nekā skolēni paši to vēlētos, tad bērni „vienmēr gribēs mācīties un saglabās vēlēšanos uzzināt ko jaunu”.²

Ne visiem skolotājiem pietiek izdomas, lai paši sagatavotu mācību stundām radošus darbus, un ne visi skolēni sākumā jūtas droši, stundā radoši darbojoties. Baumaņu Kārļa Viļķenes pamatskolas angļu valodas skolotāja M. Zvīne iesaka skolotājiem dažus paņēmienus, kā rosināt bērnu radošo darbību:

- pašai un skolēniem ļaut eksperimentēt ar dažādākajām idejām un pieejamiem materiāliem;
- uzdot tādus jautājumus skolēniem, kuros ir ietverta problēma;
- atbildot uz skolēnu uzdotajiem jautājumiem, rosināt viņus pašus izteikt patstāvīgu spriedumu;
- ar savu darbību panākt, lai skolēni sāk izdomāt brīnumainas lietas, atraisa savu fantāziju;
- piedāvāt skolēniem klausīties tādus daiļdarbus, kas paver fantāzijai un iztēlei daudzveidīgas un plašas iespējas;
- ļaut skolēniem sacerēt stāstus un pasakas;

---

¹<http://iac.edu.lv/arhivs/numuri/raksti/40motivacija.doc>.

²Turpat, 2. lpp.

- sagatavot stundai dažādus materiālus izziņai (grāmatas, enciklopēdijas, fotogrāfijas u.c), kas ir kā stimuls bērna domāšanai un iztēlei (Zvīne, 2007).

Ir daudz un dažādi veidi, kā radoši darboties literatūras stundās. Var radīt ar vārdu – uzrakstīt pārdomu darbu, sacerēt kādu jaunrades darbu; var iejusties dažādās situācijās, pārtapt kādā tēlā; var pārveidot daiļdarba tekstu– veidot stāstījumu 1. personā, uzrakstīt scenāriju, uzrakstīt daiļdarba turpinājumu vai vēstuli rakstniekam (kādam tēlam); var iesaistīties lomu spēlē; var zīmēt daiļdarbam vai daiļdarba citātam ilustrācijas, atveidojot zīmējumā savas izjūtas, kas radušās lasot darbu utt. Iespēju, kā radoši izpausties, ir bezgala daudz. Un katram skolotājam ir savi paņēmieni, kā mudināt skolēnus radoši darboties. Tomēr šiem paņēmieniem uz izvirzītajiem uzdevumiem ir jābūt sasniedzamiem literatūras mācību standarta mērķa realizēšana.

2.1. Literatūras mācību mērķi radošās darbības kontekstā

Uzsākot mācības 4.klasē skolēniem ierastās lasīšanas vietā parādās jauns mācību priekšmets - literatūra. Noteikumos par valsts standartu pamatizglītībā un mācību priekšmetiem teikts, ka „mācību priekšmeta "Literatūra" mērķis ir sekmēt izglītojamā emocionālo un intelektuālo attīstību, pilnveidojot literatūras kā vārda mākslas uztveres spējas, skolēnu lasīšanas intereses, tēlaino domāšanu un radošo pašizpausmi” (Ministru kabineta noteikumi Nr.1027, 2006, 13.pielikums).

Salīdzinot literatūras kā mācību priekšmeta uzdevumus pēc Valsts izglītības satura centra programmas 1. un 2. varianta, var izdarīt šādus secinājumus:

- literatūra kā mācību priekšmets rada skolēniem iespēju iepazīt tās veidu un žanru daudzveidību, izjust daiļdarba emocionālo pievilcību, bagātinot skolēna iekšējo pasauli;
- literatūra veicina skolēna radošo pašizpausmi, spēju interpretēt un uztvert literāros darbus no naivi reālistiskā līdz augstākajam līmenim;
- literatūra rosina skolēna lasīšanas kultūras pilnveidi, savas individualitātes un spēju apzināšanos, rosina paust savu attieksmi;
- literatūras mācību priekšmets palīdz apgūt literatūrteorētiskās zināšanas, sapratni par literatūru kā kultūras mantojuma veidu, tās saikni ar citām mākslām, rosinot interesi par savas un cittautu literatūru, folkloru, mitoloģiju;
- literatūra sekmē skolēnu spējas uztvert daiļdarbu asociatīvi, vērtēt, interpretēt, iesaistīties radošā darbībā, pilnveidot sociālās prasmes (Valsts izglītības satura

centrs, Pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugs (1.,2.variants), 2010, Literatūra 4.-9.klasei).

Darba autore uzskata, ka krietni radošāku pieeju sniedz Valsts izglītības satura centra pamatizglītības mācību priekšmeta programmas parauga 1.variants, kurā paredzētie uzdevumi ir vērsti uz skolēnu radošo attīstību, tās izkopšanu un pilnveidi.

Salīdzinot literatūras mācību priekšmeta programmas parauga saturu 4.-6.klasē 1. un 2. variantu, darba autore konstatē, ka programmas parauga 2. variants paredz vienu sadaļu ar nosaukumu „Literatūra kā vārda māksla”, kurā tiek nosaukts apgūstamais mācību saturs. Iepazīstoties ar apgūstamo mācību saturu, var izdalīt četrus ar radošumu saistītus satura apguves plānojumus: „Literāra darba uztvere, radošā darbība”, „Literārā darba emocionālā noskaņa. Izjūtu un pārdomu atklāsme”, „Žanra pazīmju izmantojums jauna teksta veidošanai”, „Inscenējums”.

Savukārt programmas parauga 1.variants paredz trīs strukturētas daļas („Literatūra kā vārda māksla”, Literārā darba uztvere, radošā darbība”, „Literatūra kā kultūras sastāvdaļa”). Nodaļā „Literārā darba uztvere, radošā darbība” tiek piedāvātas šādas radošas iespējas:

- daiļdarbu lasīšanas motivācija;
- lasīšanas kultūra: daiļdarba lasīšana ar intonācijas izjūtu, asociatīvā uztvere, emocionāls pārdzīvojums;
- naivi reālistiskās uztveres pārvarēšana;
- lasītāja sākotnējie kontakti ar daiļdarbu;
- lasītāja spējas radīt ar vārdu.
- līdzradīšana: daiļdarba uztvere, analīze un vērtēšana lasītāja skatījumā, viņa interpretācijā (Valsts izglītības satura centrs, pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugs (1. variants), 2010, Literatūra 4.-9.klasei).

Šis fakts pamato un apstiprina darba autores iepriekš izdarīto secinājumu, ka literatūras mācību priekšmeta programmas parauga 1.variants piedāvā krietni vien radošāku pieeju, kā mācīt skolēniem literatūru un veicināt radošo domāšanu 4. klasē.

Kā norāda J. Rudzītis, literatūras mācībās pats galvenais skolotāja uzdevums ir ar daiļdarbu palīdzību mudināt bērnu „kļūt tik labam, cik vien viņš spēj būt”(Rudzītis, 2000, 55).

G.Sālījumā, V.Valteres mācību komplekts „Literatūra 4.klasei” veicina skolēnu lasīšanas motivāciju, kā arī prasmi klausīties, runāt un rakstīt. Mācību grāmatā tiek piedāvāti dažādi literāro darbu fragmenti lasīšanai, teksta izpētei un interpretācijai, grāmatu anotācijas, uzdevumi vizuāli radošai darbībai. Skolēniem tiek piedāvāti lasīšanas semināri, kuros bērni dalās pieredzē par izlasītajām grāmatām. Mācību grāmata, kuras moto „Es un dažādā pasaule”, rosinās skolēnus

patstāvīgi papildināt savas zināšanas un redzesloku par piedāvāto tematu, izmantojot informācijas logu „Uzzini vairāk!”, kurā ir norādes uz interesantām teātra izrādēm, grāmatām, interneta vietnēm u.c.

2.2. Radošie uzdevumi un pārbaudes darbi

Literatūras priekšmeta mācību saturs paredz dažādu ar radošumu saistītu uzdevumu veikšanu mācību stundās. R. Fišers uzskata, ka praksē realizētie uzdevumi saistās gan ar domāšanu, gan ar jūtām (sk.6.attēlu).

6.attēls. Radošā reakcija (Fišers, 2005, 63)

Jūtu un domāšanas rezultātā rodas radošā aktivitāte, kas mudina skolēnu izzināt. Fišers uzsver, ka radošajā darbībā svarīgi ir trenēt veiklību, jo to trenējot, skolēniem būs vieglāk rast risinājumu reālām dzīves problēmām. Analizējot R.Fišera piedāvātos uzdevumus veiklības trenēšanai, tiek secināts tas, ka tiem ir jābūt ar laika limitu, savā uzbūvē jābūt vienkāršiem, bet tajā pašā laikā arī domāt veicinošiem (piemēram, cik literāru tēlu tu vari nosaukt, kas sākas ar burtu R)(Fišers, 2005). Šāda veida uzdevums liek gan skolēniem novērtēt savas zināšanas, gan skolotājam novērtēt skolēna zināšanas dažādos literārajos darbos.

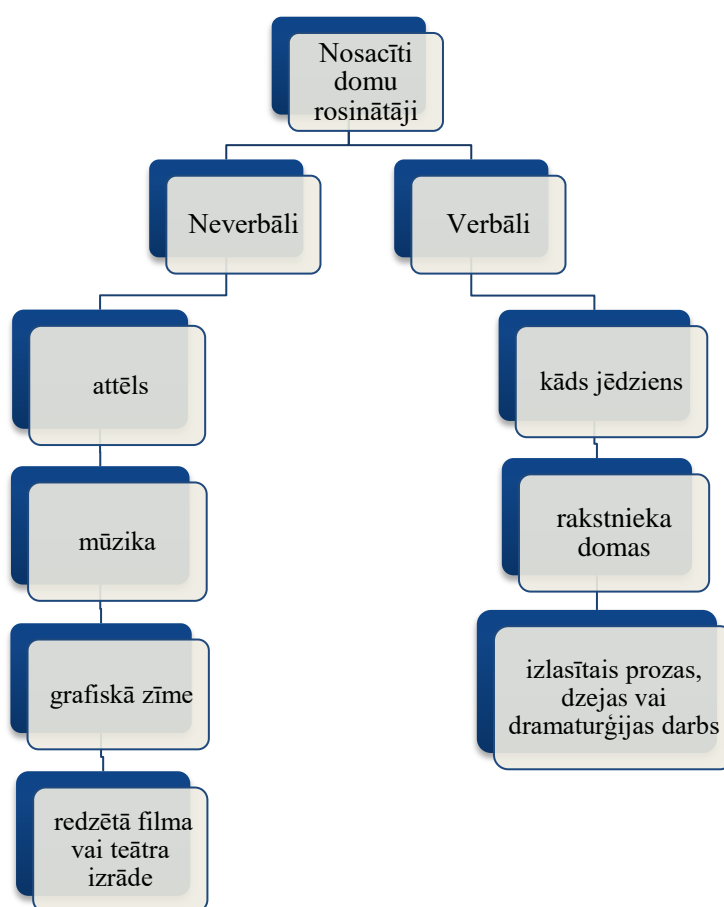
A.Ritlioja, uzsverot, ka jāattīsta ir katra prasme (lasīšana, rakstīšana, klausīšanās un runāšana). Runas attīstībai tiek piedāvāti tādi radošie uzdevumi, kas skolēnam liek vispirms domāt, tad savu ideju pārrunāt. Šādi uzdevumi var būt izlasītās grāmatas satura pārstāsts, intervijas veidošana ar kādu no varoņiem, situācija izspēle u.c. Runāšana tiek uzskatīta par vienu no sarežģītākajām prasmēm skolēniem, jo lielākoties viņi kautrējas (Ritlioja, 2014). Savukārt, G. Svence norāda to, ka tieši sākumskolas vecuma bērniem vairāk patīk runāt nekā rakstīt. Lai bērnus atvērtu, attīstītu viņu uzskates sistēmu un domāšanu ar viņiem ir jārunā (Svence, 1999).

Pamatojoties uz autoru atziņām, darba autore uzskata, ka ir skolēni, kuriem patīk runāt, bet ir arī tādi, kuri kautrējas, kā norādīja A. Ritlioja. Skolotājam pašam būtu jājūt, kurā brīdī skolēniem lūgt rakstīt, bet kurā brīdī labāk runāt, jo literatūra pati par sevi kā priekšmets paredz

arī rakstīšanu. Nevajadzētu ar skolēniem tikai runāt, tādējādi nenostiprinot rakstīšanas prasmes, uzskata darba autore.

Radošajai rakstīšanai tiek piedāvāts uzdevums, kurā skolēnam, pēc stāsta izlasīšanas, ir jāizdomā tam cits nobeigums, jāizmaina kāds stāsta notikums vai jāizdomā pilnīgi cits stāsts, izmantojot kādu teksta fragmentu (Ritlioiva, 2014).

Rūjienas vidusskolas skolotāja I. Penka pauž pārliecību, ka par radošu literatūrā var uzskatīt jebkuru darbu, kas nav klaji reproduktīvs. I. Penka norāda, ka atstāstījumu bez papildus uzdotajiem uzdevumiem var nosaukt kā vienīgo reproducējošās darbības rakstu darbu. Radošai rakstīšanai ir daudz veidu un iespēju. I. Penka izstrādājusi radošo darbu klasifikāciju, kas balstās uz domu ierosinātājiem, asociāciju izraisītājiem (sk. 7.attēlu):

7.attēls. Radošo darbu klasifikācija (Penka, 2001,65)

Skolotājam attiecīgajā literatūras stundā ir jājūt un jāuztver, kuru domu ierosinātāju izvēlēties, lai motivētu skolēnu sākt radoši domāt, sākt realizēt savas idejas.

K. Roze, Liepājas valsts 1. Ģimnāzijas latviešu valodas un literatūras skolotāja, iesaka radošajai rakstīšanai gatavoties laicīgi, lai skolēniem būtu iespēja apdomāt, ko viņi rakstīs.

Svarīgi ir to darīt klasē, jo tuvumā ir pedagogs, kas var palīdzēt, klases atmosfēra, kas ir motivātors kaut ko darīt.¹

Gatavojot skolēniem pārbaudes darbus par daiļdarba saturu un tēliem, var izmantot t.s. radošos vingrinājumus skolotāja iesāktās domas turpināšanai. A. Vulfa uzskata, ka „veicot šo uzdevumu, skolēns var pierādīt izpratni, ietvert savu viedokli”(Vulfa, 2001, 26).

Nereti skolēniem pašiem var uzdot sagatavot ieskaišu darbus. Šie ieskaišu darbi var būt visdažādākie, piemēram:

- krustvārdu mīklas par kādu tikko izlasītu grāmatu;
- stāsts, kurā paslēpti grāmatu varoņi;
- stāsts, kurā daudzpunktes vietā ir jāieraksta attiecīgais literārais personāžs u.c.

Skolēni labprāt stundās raksta radošus darbus, jo viņi zina, ka nav nepareizu atbilžu vai viedokļu. Radošajā rakstīšanā viss ir pareizi. Taču tajā pašā laikā radošie uzdevumi apgrūtina skolotāja darbu tos novērtēt, jo tos nevar ielikt vērtēšanas rāmjos, tāpēc arī pašam skolotājam jābūt pietiekoši radošam, lai šos darbiņus novērtētu.

Rakstot radošus uzdevumus, skolēni veido domu sakarības, ceļ pašcieņu, pilnveidojas, attīsta spēju komunicēt un rod interesi par literatūru. Darba autore piedāvā dažas idejas radošu uzdevumu veikšanai literatūras stundās (sk. 1.-6. pielikumu).

2.3. Literārās jaunrades iespējas un radošās spēles

Cilvēka radošumu var attīstīt visdažādākie faktori. Jebkurš pārdzīvojums – gan pozitīvs, gan negatīvs – rada emocionālu pārdzīvojumu. Savukārt emocionāls pārdzīvojums rada augsni literārās jaunrades darbiem. A. Steps uzskata, ka „literārā jaunrade ir sarežģīts process, kura augstākais punkts ir daiļdarba radīšana”(Steps, 2007,84).

Pēdējos gados psihologus un pedagoģijas speciālistus nodarbina jautājums par skolēnu lasītprasmes kvalitāti un vēlmi lasīt grāmatas. U. Auziņa uzskata, ka lasītprasmes apguves procesu vajadzētu veidot jēgpilnu -bērnā saprotamu, dažādam vecumam, atšķirīgām spējām un interesēm piemērotu. Tāpēc daudzus skolotājus nodarbina jautājums, kā panākt, lai bērni apgūtu labi lasītprasmi un darītu to ar prieku (Auziņa, 2014).

Analizējot teorētisko literatūru un vadot mācību stundas ikdienā, darba autore novēroja, ka skolā ir pietiekami daudz bērnu, kas apguvuši lasītprasmi, taču tik un tā nevēlas lasīt grāmatas, dara to piespiedu kārtā tikai tad, ja to liek darīt skolotājs. Darba autore novērojusi, ka

---

¹K. Roze http://www.lvg.lv/upload/Metodiskais_centrs/Laiks%20nekur%20nepazud/2010.2011-laiks-nekur-nepazud.pdf

šie bērni lielākoties lasīto tekstu saprot burtiskā nozīmē, ar grūtībām uztver teksta domu vai kopīgo nozīmi. Skolēni saprot, kas tekstā ir rakstīts, taču bieži nespēj secināt, kāpēc tas ir teikts.

Arī pedagogs L. Vigotskis ir meklējis izskaidrojumu tam, kāpēc dažiem skolēnam lasītprasmi ir grūti apgūt un kāpēc tā viņiem ir tik maz attīstīta salīdzinājumā ar mutvārdu runu. Bērniem nav skaidrs lasīšanas un rakstīšanas lietderīgums, tāpēc viņiem ir vāja motivācija mācīties lasīt un turpināt to darīt ikdienā (Vigotskis, 2002). Jāpiekrīt Rīgas Klasiskās ģimnāzijas direktoram, filozofijas skolotājam, pedagoģijas doktoram Romānam Alijevam, ka vienīgā iespēja, kā noturēt bērna uzmanību par lasītprasmi, ir piedāvāt dažādus radošus, jaunradi veicinošus uzdevumus. R. Alijevs uzskata, ka skolotājam literatūras stundās ir jāizmanto pēc iespējas dažādākas mācību metodes, kas veicinātu skolēnu radošumu un literārās jaunrades iespējas (Alijevs, 1999).

Pēc darba autore novērojumiem var spriest, ka liela daļa skolēnu grāmatas lasa nelabprāt (pat tās, kuras uzdod lasīt skolotāja). Lai motivētu skolēnus lasīt, daudzi skolotāji iesaka praksē izmantot obligāto daiļliteratūras lasīšanu. Katru mēnesi skolēniem ir jāizlasa viena grāmata, jāuzraksta neliels satura atstāsts un vērtējums par grāmatu (kas patika, kas nepatika, kāpēc ieteiktu vai neieteiktu to izlasīt saviem klasesbiedriem utt.), tāpat jāuzraksta daži, skolēnuprāt, labākie citāti (domu graudi). Lapa ir jānoformē ar ilustrācijām un jāpievieno „Obligātās daiļliteratūras mapei”. Reizi mēnesī literatūras stundās tiek rīkota mutiska saruna par izlasītajām grāmatām. Skolēniem tiek dota iespēja gan izteikties par izlasīto grāmatu, gan atbildēt uz klasesbiedru jautājumiem, gan saņemt vērtējumu. Taču darba autore, ikdienā strādājot sākumskolā, novēroja, ka daudziem skolēniem šāda obligātās literatūras lasīšana sagādā nepatiku, īpaši „Obligātās daiļliteratūras mapes” aizpildīšana (tās tiek aizpildītas pavirši vai netiek aizpildītas nemaz). Autoresprāt, šāda metode drīzāk neveicina lasītprasmi un radošumu, nekā veicina.

A. Steps skolēnu radošajai jaunrades veicināšanai un attīstībai iesaka skolotājiem sākt no tā atskaites punkta, kurā atrodas skolēns. Ja skolēni labprāt lasa grāmatas, tad skolotāja uzdevums ir mudināt skolēnus arī pašiem rakstīt, piemēram, dzeju, pasakas, nelielus stāstiņus u.c. Taču, ja skolēni grāmatas lasa nelabprāt, tad skolotājam ir jāpiedāvā bērniem dažādi iztēli raisoši uzdevumi, un, izejot no skolēnu pozīcijas, kurā viņi radījuši kādu stāstiņu vai dzejoļi, jārosina bērnus iepazīties ar autoru rakstītiem stāstiem vai dzejoļiem.

I. Melgalve, rakstot par skolēnu radošo jaunrades veicināšanu, min, ka bērni rakstot bieži sāk vai nu ar prozas darbiem, kas „kaut kur redzēti”, vai ar dzejoļiem, kuros parādās atskaņas. Reizēm šāda citu autoru darbu kopēšana robežojas ar plaģiātu, taču, Melgalvesprāt, kopumā šī tendence ir normāla un pat pozitīva, bērna jaunradi veicinoša (Melgalve, 2014).

Pastāv vairāki tēlaino domāšanu rosinoši paņēmieni. Viens no tiem ir likt skolēniem no kāda konkrēta daiļdarba izvēlēties sev tuvākās lappuses un pēc iespējas tēlainākā veidā par tām pastāstīt – kas saistījis uzmanību, kas patīcis/ nepatīcis, kas rosinājis par kaut ko aizdomāties, pārdzīvot. Šādā veidā skolēni veido saikni ar paša piedzīvoto, pievēršoties dzīves un mākslas vērtībām.

A. Steps uzskata, ka vienkāršākais veids, kā mudināt skolēnus jaunrades darbiem, ir „izmantot tās maņas, kas cilvēkam ir dotas”(Steps, 2007,85). Piemēram, sajūtas. A. Steps skolotājiem iesaka, pirms skolēniem uzdot rakstīt kādu jaunrades darbu, likt aizpildīt sajūtu tabulu (skat.1.tabulu) :

1.tabula. Sajūtu tabula (Steps, 2007,84)

	Ko pamanīju, sajūtu	Kā to pateikt tēlaini	Manas pārdomas
Ar acīm			
Ar ausīm			
Ar rokām			
Ar vaigiem			
Ar sirdi			

Šāda sajūtu tabula rosina un attīsta radošu domāšanu. Pēc tabulas aizpildīšanas skolēni var rakstīt gan dzejoli, gan stāstu, gan domrakstu, gan citus jaunrades darbus.

Būtībā jebkurš skolēna sacerēts darbs ir uzlūkojams par jaunrades darbu. Tās var būt gan pasakas (gan pašizdomātas, gan rakstnieka turpinātas), gan vēstules kādam grāmatas varonim, gan domraksti, gan atstāstījumi ar izdomātām beigām, gan dzejoļi u.c.

Literatūras skolotāja uzdevums ir iesaistīt skolēnu literārajā jaunradē, rosināt viņa radošo domāšanu, ļaut skolēnam izpausties un sajūties novērtētam. Ir ļoti svarīgi ļaut skolēnam sajūst t.s. „panākumu garšu”, lai rastos vēlme aktīvi darboties arī turpmāk. „Panākumu garšu” nodrošina gan skolotāja uzslavas un pozitīvs vērtējums, gan iespēja, piemēram, publicēt skolēnu jaunrades darbus skolas avīzē vai izveidot skolas (klases) literārās jaunrades izdevumu. Bez tam ir jāļauj skolēniem ik pa laikam uzstāties klases priekšā, nolasot savus darbus. Taču galvenais skolotāja uzdevums ir likt skolēniem saprast, ka lasīšana ir viens no literārās jaunrades attīstīšanas dzinuļiem. Turklāt grāmatu lasīšana nodrošina fantāzijas un iztēles attīstīšanos, un vārdu krājuma paplašināšanos.

Radošās spēles „ir vienas no noteicošajām bērnu radošas darbības organizācijas formām”(Zvīne, 2007, 79).Ja spēles tiek pareizi organizētas un vadītas, tad tās mudina bērnu sevi realizēt, apjaust savas spējas un iespējas. Radošajām spēlēm ir jāpaplašina bērna redzesloks,

jāattīsta iztēli un radošumu. M. Zvīne dod dažus ieteikumus, kā organizējamas radošās spēles, lai skolēnam veidotos radoša attieksme pret apkārtējo vidi:”

- centrā ir jābūt bērna interesēm un idejām;
- jaunas zināšanas ir jāgūst caur pozitīvām emocijām, bērns nedrīkst baidīties kļūdīties;
- bērniem jāgūst apstiprinājums saviem spēkiem;
- spēlēm jāsekmē bērna attīstību” (Zvīne, 2007, 79).

I. Antiņa uzskata, ka spēlēm jārada apstākļi un situācijas, kurās parādās bērna pašatklāsmes, kontaktēšanās ar sevi, citiem.¹

D. Dzintere norāda, ka rotaļājoties bērns ir galvas tiesu augstāk par savu esošo vecumu, savu ikdienas uzvedību (Dzintere, 1997).

Radošajām rotaļām ir ne tikai izklaidējošs raksturs, bet arī izglītojošs. Ir vairākas radošas rotaļas, kas sekmē skolēna mācīšanos caur rotaļu. Turklāt rotaļa bērnam ir iekšēji motivēta (dažkārt zinātkāre un vēlme sadarboties ar klasesbiedriem rada skolēnā motivāciju piedalīties rotaļā), un skolēns, piedaloties rotaļā, ir priecīgs, gūst apmierinājumu neatkarīgi no spēles iznākuma.

---

¹<http://www.jas.lv/metodiskie-materiali/>

3. Praktiskais pētījums

Uzsākot darbu skolā, darba autore sarunās ar skolēniem noskaidroja, ka ne visi 4.klases skolēni brīvajā laikā labprāt lasa daiļliteratūru, arī ieteicamā literatūras lasīšana sagādā grūtības. Daļa skolēnu uzskata, ka literatūra ir neinteresanta mācību stunda, jo tajā pārsvarā ir jālasa, kas nerada gandarījumu no mācību stundas. Šāda skolēnu attieksme bija iemesls mainīt viņu uzskatus par literatūras stundām un veikt pētījumu, kā mainīsies viņu attieksme viena mācību gada laikā. Pētījums norisinājās visu mācību gadu, katru mēnesi vienā no literatūras stundām veicot kādu radošu darbību saistībā ar stundas tēmu: lasīšanas seminārs, krustvārdu mīkla, literāro varoņu stāsts, literārais tēls daudzpunktes vietā, vēstule varonim, sajūtu dzejolis, stāsta satura atstāstīšana rotaļas veidā (ar bumbiņu), infografikas veidošana, radošais darbs brīvā formā. Pētījuma rezultāti tika iegūti un apkopoti pēc katras radošās darbības. Septembrī skolēni aizpildīja aptauju, maijā tika veikta atkārtota aptauja, pēc kuras tad arī tika salīdzināta skolēnu attieksmes maiņa, izvērtēta viņu mācību motivācija, radošo spēju attīstība mācību gada laikā.

Katrs skolēns lasīto darbu izprot citādāk, tāpēc skolotāja katras nodarbības sākumā pastāstīja par pašu darbības procesu, par to, kā tas tiks veikts, tomēr nenorādot, kam tur ir jābūt, jo skolēnam pašam bija jāatklāj sava radošā puse. Ilgākus komentārus skolotāja sniedza pirms lasīšanas semināra, kam bija konkrēti kritēriji, pēc kuriem skolēni mācījās pastāstīt par savu izlasīto daiļdarbu. Skolotāja dalījās savā pieredzē, pastāstīja par, viņasprāt, svarīgāko, tomēr neuzspiežot savu viedokli. Pārējās radošajās nodarbībās skolēni paši izzināja sevi, savas spējas un prasmes.

Tātad literatūra ir tas mācību priekšmets, kurā skolēns nevis „saņem gatavu recepti” par to, kas ir kas, bet savus secinājumus mācās pieņemt pats, izstrādājot savu vērtību sistēmu individuālā darbā vai sadarbībā ar skolotāju un klasesbiedriem (MK noteikumi Nr. 468).

Pētījumā tiks minēti X vidusskolas 4. klases skolēnu vārdi (vārdi ir mainīti).

3.1. Pētījuma metodoloģija

Pētījuma mērķis - praktiski pētīt skolēnu motivācijas veidošanos radošas darbības procesā.

Pētījums tika veikts no 2016. gada septembra līdz 2017. gada maijam un no 2017. gada septembra līdz 2017. gada novembra sākumam. Pētījumā piedalījās 18 4. klases skolēni. Pētījumā tika izmantotas vairākas pētnieciskās metodes:

- Empīriskās metodes - novērošana, pedagoģiskais izmēģinājums, aprakstošā statistika.
- Aptaujas metodes – anketēšana, pārrunas.

Pedagoģiskā novērošana ir pedagoģiska metode, ar kuras palīdzību pētniecības rezultāts tiek iegūts tiešas uztveres ceļā dabiskos apstākļos. Skolotājs var ieņemt liecinieka, procesa vadītāja vai līdzdalībnieka pozīciju. Pedagoģiskā novērošana var būt atklāta, kad skolēni zina, ka tiek novēroti, vai slēpta, kad skolēni nenojauš novērošanas procesu. Pedagoģiskā novērošana var būt tieša vai netieša, īslaicīga vai ilglaicīga (Kauguru vidusskolas materiāli).

Pedagoģiskais izmēģinājums – pedagoģiska metode, kuras norisē notiek uzkrātās pieredzes apzināšana, iepazīšanās ar teorētisko literatūru, problēmas saskatīšana un izmēģinājuma darbība ar mērķi to pārvarēt. Izmēģinājuma darbības mērķis bija atrast un īstenot tādu mācību saturu un tam atbilstošas darba organizācijas formas, kas palīdz skolēniem rast radošu motivāciju literatūras stundām. Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības uzdevums bija pārliecināties, vai atbilstoša mācību metožu izvēle palīdz skolēniem attīstīt radošo domāšanu. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība tika veikta paralēli skolēnu ikdienas mācību darbam, reizi mēnesī rīkojot radošu mācību nodarbību. Pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības veikšanas, analizējot rezultātus, atklājās, ka skolēnu radošā interese un darbība literatūras stundās ir pieaugusi, tāpēc iesāktais darbs tiks turpināts arī nākamajā mācību gadā. Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības rezultātā skolēni ir attīstījuši un pilnveidojuši savas radošās iemaņas dažādu darbu izpildē un radīšanā.

Aprakstošā statistika – datu kvantitatīvs vākšanas un summēšanas process, ko izmanto, lai pārveidotu datus ērtākai cilvēka un tālākai analīzei. Darba autore pētījumā izmanto aprakstošās statistikas metodi, lai iegūtos datus apstrādātu pārskatāmākā formā un tos būtu vieglāk analizēt.

3.2. Pētījuma gaita

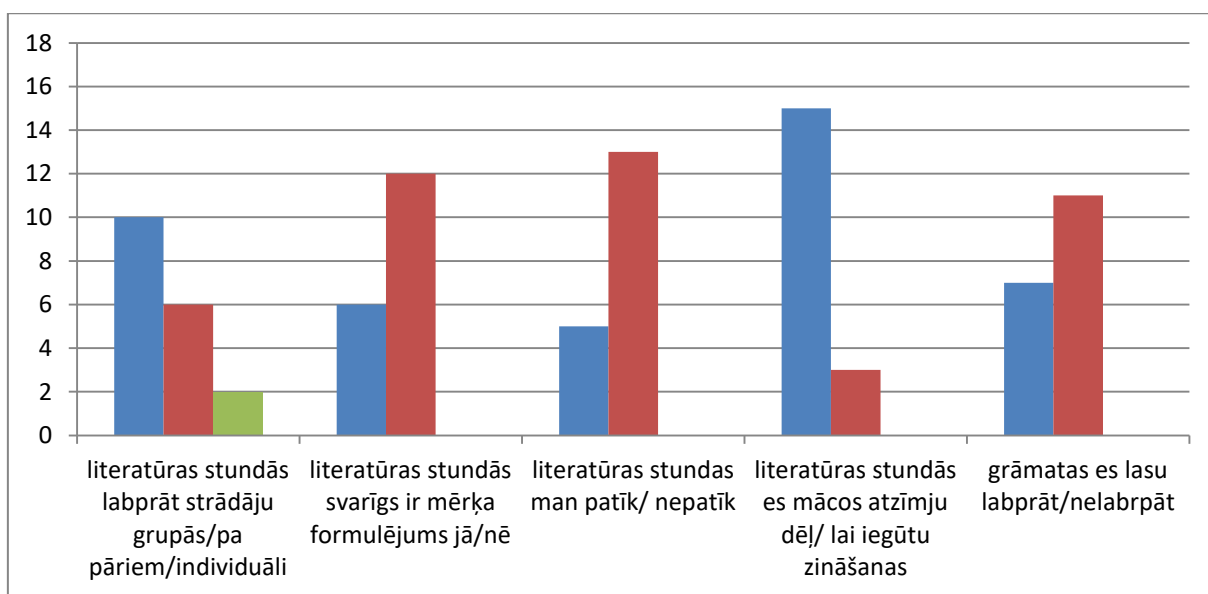
Pētījums tika veikts 3 posmos:

1. Esošās situācijas apzināšana.
  - skolēnu novērtējums par literatūras stundām, aktivitātēm saistībā ar tām;
  - skolēnu motivācijas noteikšana.
2. Izmēģinājuma darbības plāna izveide.

Uzdevumi:

- veidot radošus uzdevumus saistībā ar mācību stundas tēmu;
  - radošo uzdevumu ietvaros attīstīt dažādas skolēnu prasmes un iemaņas;
  - veikt pārrunas ar skolēniem par mācību motivāciju, apkopot pārrunu rezultātus, izdarīt secinājumus.
3. Iegūto rezultātu apkopošana un analīze.

1. Lai apzinātu esošo situāciju literatūras stundās 4.klasē, skolēnu vidū tika veikta aptauja(sk. 1.attēlu).

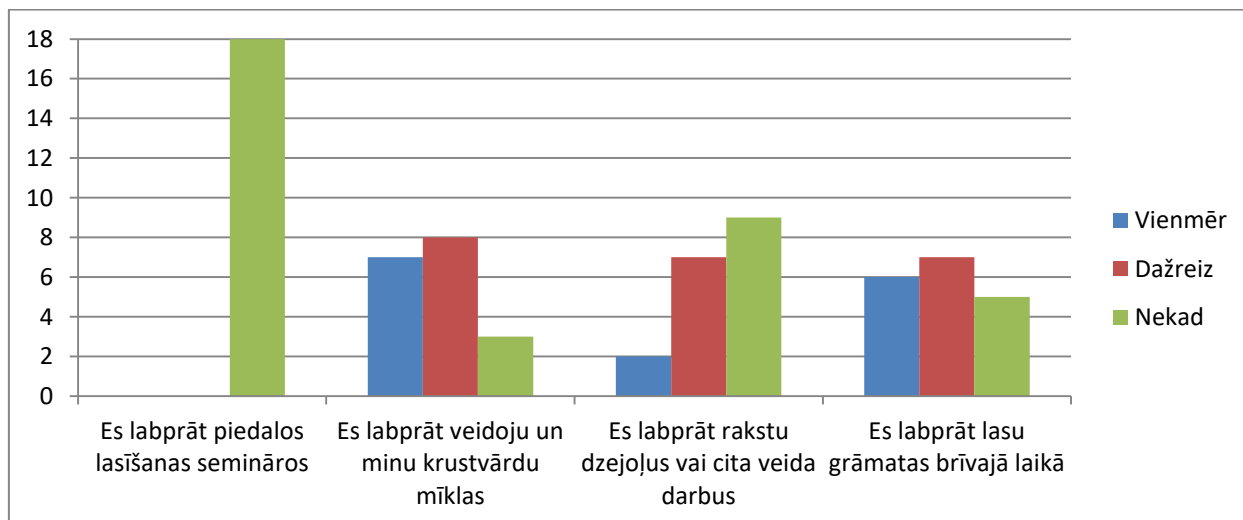

1.attēls. Respondentu atbildes uz anketas jautājumiem.

Aptaujas dati liecina, ka skolēni nav ieinteresēti apgūt literatūru, lielākā daļa no skolēniem (15 no 18 bērniem) mācās tikai, lai nopelnītu šajā priekšmetā vērtējumu, nedomājot par vērtībām, ko sniedz literatūras mācība cilvēka attīstībai. Tāpat lielākā daļa (11 no 18) atzīst, ka grāmatas lasa nelabprāt, 13 skolēniem literatūra kā mācību stunda nepatīk, skolēni uzskata, ka literatūras mācību stundās nav svarīgs stundas mērķa formulējums (būtībā skolotājs var runāt

klases priekšā par jebko, bērnos tas neraisa interesi). Uz jautājumu, kā skolēni labprātāk vēlētos mācību stundā sadarboties, lielākais skolēnu skaits (10 bērni) atbild, ka vēlas strādāt grupās vai pa pāriem (6 skolēni), tikai divi skolēni vēlas strādāt individuāli. Jānis un Krišjānis savā anketā piemin, ka, strādājot grupās, var arī stundas laikā parunāties un tā ir jautrāk.

Skolēnu motivācijas noteikšanai darba autore izveidoja jautājumus, kuru atbildes fiksētas diagrammā (sk.2.attēlu).

2.attēls. Respondentu atbildes uz jautājumiem.

Pēc rezultātu apkopošanas tiek secināts, ka šie skolēni nav īpaši motivēti kādiem radošiem uzdevumiem. Visbiežākās atbildes ir dažreiz un nekad. Šādi rādījumi ir īpaši zemi 4.klasei, jo šajā vecumā skolēni ir un viņiem ir jābūt zinātkāriem un motivētiem. Īpaši pārsteidza atbilde, kurā 100% visa klase min, ka nekad nevēlētos labprātīgi piedalīties lasīšanas semināros. Odrija anketā min, ka „tas ir kaut kas briesmīgs”, Niklāvs raksta, ka „tikai ne lasīšanas semināru!!” Jautāti par dzejoļu vai citu radošu darbu rakstīšanu, skolēni atbild, ka nekad nav ko tādu rakstījuši (9 bērni), 7 skolēni min, ka dažreiz ir mēģinājuši rakstīt, un 2 skolēni jaunrades darbus raksta vienmēr. Aptaujāti par grāmatu lasīšanu brīvajā laikā, 5 no 18 skolēniem atbild, ka nelasa grāmatas nekad, 7 skolēni lasa bieži, 6 skolēni lasa vienmēr. Tas liek secināt, ka skolēniem nav motivācijas labprātīgi iesaistīties literatūras mācību stundās, lasīt daiļliteratūru, rakstīt jaunrades darbus.

2. Ņemot vērā abu anketu rezultātus, tika plānoti dažādi radoši uzdevumi literatūras stundām, kuru mērķis ir palielināt skolēnu motivāciju, sekmēt ieinteresētību, radīt tādus mācību apstākļus, kuros skolēni paši sevi motivē radošajai darbībai, tādējādi pierādot, ka līdzšinējos anketu rezultātus ir iespējams uzlabot. Darba autore pirms praktiskā pētījuma izvirzīja šādu

hipotēzi - skolēnu mācību motivācija un radošā pieeja tiks veicināta, ja skolotājs piedāvās daudzveidīgus radošus mācību uzdevumus literatūras stundās.

Izmēģinājuma darbībā radošie uzdevumi tika piemeklēti tā, lai tie loģiski sasaistītos ar stundas tēmu, attīstītu skolēnos kādu no radošajām spējām un iemaņām. Tika ņemts vērā, vai skolēns ir sekmīgi izpildījis darba uzdevumu, vai viņam stunda ir patikusi, vai skolēns stundā ir ar interesi iesaistījies, līdzdarbojies. Mācību gada laikā pētījuma ietvaros tika ņemti astoņi dažādi radoši uzdevumi, kuru mērķis bija sekmēt bērnu motivāciju, palielināt radošās spējas un attīstīt bērnos jaunradi. Uzdevumi tika atlasīti, ņemot vērā skolēnu ieteikumus, vēlmes un intereses.

Uzdevumu apraksts, vērtēšanas kritēriji, analīze pēc uzdevumu veikšanas.

Lai noteiktu, vai skolēniem ir radusies mācību motivācija, pēc katra radošā uzdevuma tika veiktas pārrunas, uzdoti jautājumi. Pamatojoties uz literatūras teorijas analīzi un praktisko vērojumu, tika izveidoti kritēriji mācību motivācijas noteikšanai:

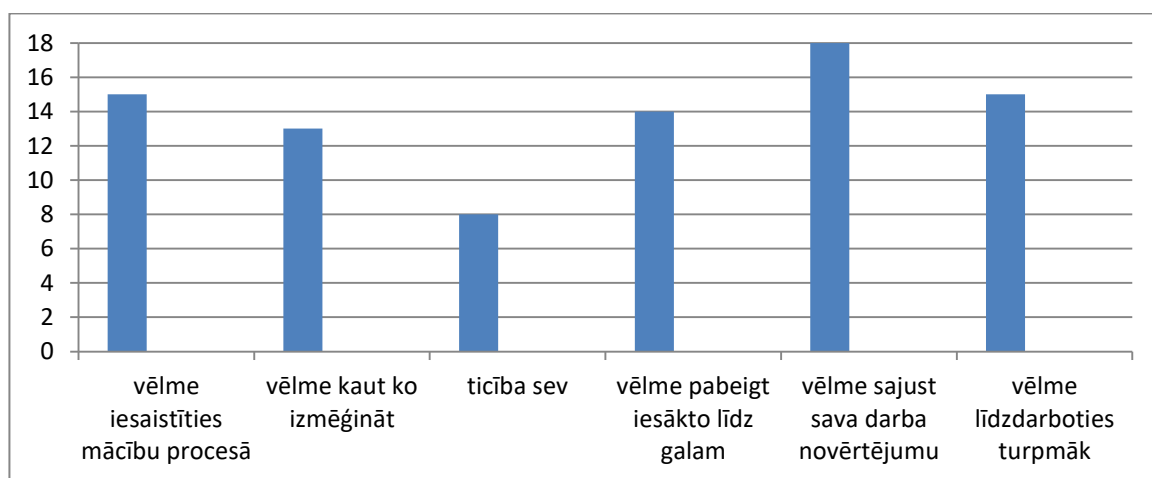
- vēlme iesaistīties mācību procesā, ieinteresētība,
- vēlme kaut ko izmēģināt,
- ticība sev,
- vēlme pabeigt iesākto līdz galam,
- vēlme sajust sava darba novērtējumu,
- vēlme līdzdarboties turpmāk.

1.uzdevums - lasīšanas seminārs. Darba autore ar nodomu kā pirmo uzdevumu skolēniem piedāvāja lasīšanas semināru, jo, spriežot pēc anketēšanas rezultātiem, šāda veida uzdevums skolēnos izraisīja vislielāko nepatiku un protestu. Darba autores mērķis bija skolēniem pierādīt, ka lasīšanas semināra nodarbība var būt ļoti interesanta, izglītojoša, aizraujoša. X vidusskolā, darba autoresprāt, vislielākā problēma sākumskolā bija ārpusklasses lasīšanas nodarbības, kurās skolēniem par izlasīto grāmatu īpašās lasīšanas kladēs jāveic ieraksti, atbildot uz 9 jautājumiem par grāmatas saturu, kā arī veidojot grāmatas saturam atbilstošu zīmējumu. Sarunas laikā ar skolēniem atklājās, ka šāda ārpusklasses lasīšanas nodarbība tika organizēta reizi mēnesī, bērniem tā izraisīja riebumu pret grāmatu lasīšanu kā tādu; īpašu nepatiku radīja klades aizpildīšana. Tā kā darba autore tika uzaicināta piedalīties vienā no 4.klases vecāku sapulcēm, lai iepazīstinātu vecākus ar pētījumu, kas norisināsies mācību gada laikā, tika runāts par radošo uzdevumu veidiem, kurus piedāvās skolēniem. 4.klases skolēnu vecāki darba autori uzreiz brīdināja, ka skolēni protestēs pret lasīšanas semināru, jo pirms tam ir gūta negatīva pieredze. Taču darba autore parādīja vecākiem lasīšanas semināra norises gaitu un solīja, ka šī būs cita veida pieredze.

Lasīšanas seminārā(kritērijiem sk.pielikumu nr.1)skolēniem vajadzēja pastāstīt par iesākto lasīto grāmatu. Šāda veida radošais uzdevums attīsta skolēnos **fantāziju** (domājot, kas daiļdarbā notiks tālāk), **uzstāšanās prasmi** (ar savu stāstījumu ieintriģēt klasesbiedrus), nostiprina **lasītprasmi** (lasot grāmatu, skolēns ir kā šī daiļdarba līdzautors, līdzradītājs).

No 18 skolēniem tikai 3 neizdevās darbu izpildīt, kā rezultātā viņiem šī nodarbība nepatika. Pārējiem skolēniem mācību stunda patika. Viņi atzina, ka šādā veidā lasīt grāmatas un tās pārrunāt ir daudz interesantāk un aizraujošāk, jo viens no otra var iegūt pieredzi, ieinteresētību kādas jaunas grāmatas lasīšanā.

Pēc lasīšanas semināra pārrunu laikā skolotāja fiksēja skolēnu atbildes (jautājumus sk.pielikumā nr.9), lai noteiktu, vai skolēniem ir radusies motivācija (sk.3.attēlu).

3.attēls. Respondentu atbildes motivācijas noteikšanai.

Pēc aptaujas pārrunu rezultātiem darba autore secina, ka 15 no 18 skolēniem bija gatavi uzreiz iesaistīties mācību stundā. Vairāki 4. klases skolēni pirms mācību stundas izteica vēlmi pamēģināt ko jaunu, līdz šim nebijušu. Katrīna atzina, ka „*ja šāds lasīšanas seminārs būtu katru mēnesi, tad tas būtu tik interesanti!*”, Gustavs atklāja, ka „*beidzot es zinu, kuru grāmatu gribētu izlasīt. Raineram tāda grāmata ir*”.

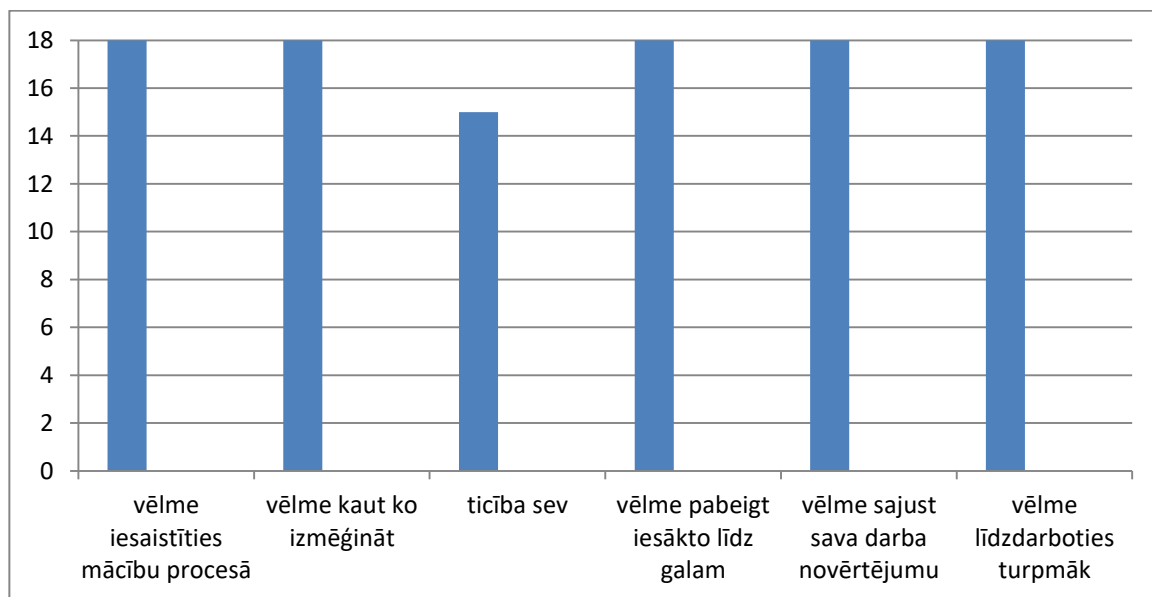
Pozitīvi vērtējams, ka lielākā daļa skolēnu norādīja vēlmi līdzdarboties turpmāk; to var secināt pēc skolēnu jautājumiem: „*Vai es drīkstu iesākto grāmatu izlasīt līdz galam un ņemt jau nākamo?*” „*Vai drīkstu šo grāmatu vairs nelasīt, bet paņemt un lasīt to, kura man patīktu?*” „*Skolotāj, kad mums būs vēl viens seminārs?*” Pie pozitīvā var minēt arī to, ka skolēniem patika skolotājas lietotie vizuālie materiāli, iesaistīšanās mācību stundā, kā arī stundas mērķa izklāstīšana. Kā svarīgāko motivātoru skolēni minēja, ka viņi paši varēja lasīt savas izvēlētās grāmatas, nevis skolotājas ieteiktās un, lasot to, kas pašiem patīk, nopelnīt labus vērtējumus (tas redzams skolēnu atbildē – 18 skolēniem bija vēlme sajust sava darba novērtējumu).

Skolēni, kuriem stunda nepatika, atzina, ka viņiem nepatīk lasīt, tāpēc neviena stunda ar lasīšanu nevar būt interesanta. Šie trīs skolēni uz lasīšanas semināra stundu ieradās nesagatavojušies, t.i., bez daiļliteratūras grāmatas. Pēc mācību stundas skolotāja kopā ar šiem skolēniem pārrunāja viņu intereses, par ko viņiem varētu patikt lasīt. Kopīgi tika sameklēts un sastādīts grāmatu saraksts, kas šiem skolēniem likās interesants un vērtīgs lasīšanai. Pārrunu rezultātā skolēni nolēma kādu no šīm grāmatām iesākt lasīt un piefiksēt, kas grāmata bija interesants, bet kas nē. Šādā veidā skolotāja var panākt, ka skolēns sāk lasīt un vērtēt daiļdarbu.

2.uzdevums - krustvārdu mīkla. Skolēniem bija jā sastāda krustvārdu mīkla, izmantojot tēlus, notikumus no konkrēta literārā darba (sk.pielikumu nr.2). Šāda veida radošais uzdevums attīsta skolēnos **lasīšanas, domāšanas, izdomas** un **zīmēšanas** kā radoša procesa prasmes.

Šis uzdevums visiem skolēniem izdevās un patika, jo, kā atzīst viņi paši, tad krustvārdu mīklas vienmēr ir bijis interesanti ne tikai minēt, bet arī pašiem veidot. Skolēni paši uzsvēra, ka, nepārzinot pasakas saturu, grūti mīklu izveidot un atminēt.

Pārrunu laikā skolotāja fiksēja skolēnu atbildes motivācijas noteikšanai (sk.4.attēlu).

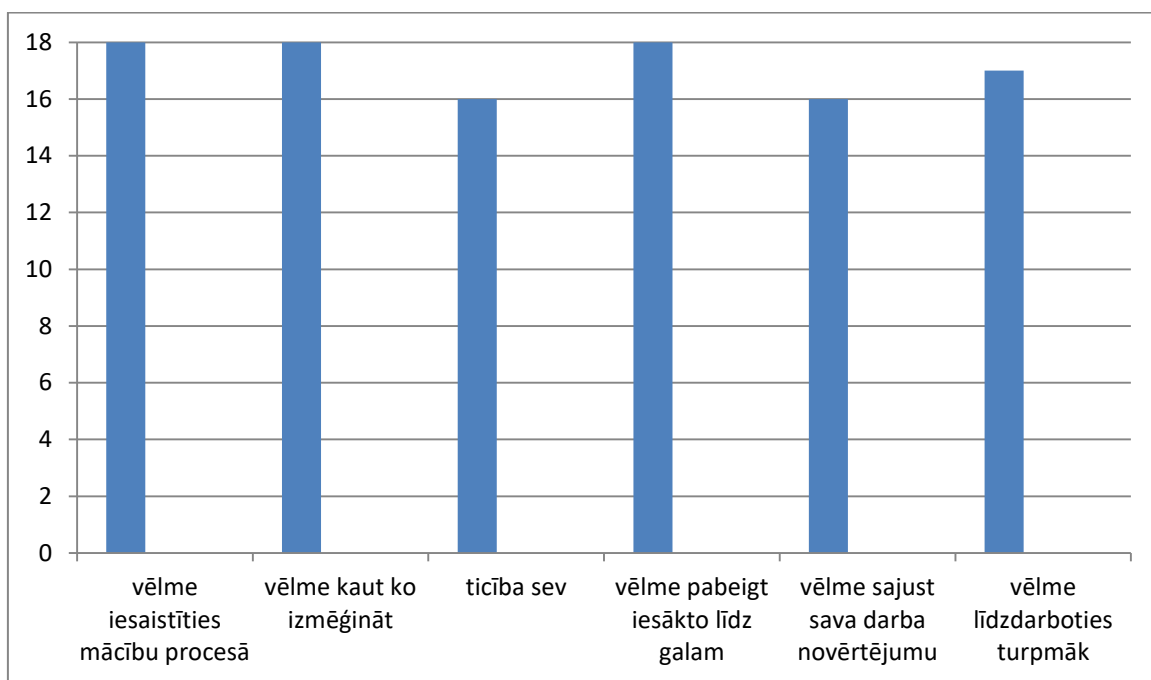
4.attēls. Respondentu atbildes motivācijas noteikšanai.

Vēlme iesaistīties mācību procesā, vēlme izmēģināt kaut ko jaunu, vēlmē pabeigt iesākto līdz galam, vēlme sajust sava darba novērtējumu un līdzdarboties turpmāk bija visiem 4. klases skolēniem. Tas pierāda, ka skolēniem ir motivācija veikt šāda veida uzdevumu. Taču daži skolēni bija satraukti, ka nepārzina pasakas saturu pilnībā, kā rezultātā viņiem nav pārliecības par sevi, vai spēs šos uzdevumu izpildīt līdz galam. Uģis: „*Es īsti neatceros, kas notika ar zaķīti, tāpēc man ir grūti izdomāt jautājumus.*” Estere: „*Man ir grūti izdomāt krustvārdu mīklai tik daudz jautājumu.*”

Noteikti kā pozitīvo pētījuma autore min skolēnu ierosinājumu pasakas saturu pārrunāt, atkārtot, lai krustvārdu mīklu būtu iespējams izveidot visiem. Noskaidrojot, kāpēc skolēniem patīk risināt krustvārdu mīklas, tika konstatēts, ka mīklas palīdz attīstīt domāšanu, ir labs brīvā laika pavadīšanas veids, un pašsacerētās mīklas var plānot pats, tādējādi nodrošinot skolēniem izdomas radošo brīvību.

3.uzdevums - literāro varoņu stāsts. Šajā nodarbībā skolotāja skolēniem uz tāfeles uzrakstīja 7 literāro varoņu tēlu vārdus. Skolēniem bija jānosauc literārais darbs, kur šie personāži darbojas. Tad skolēni izvēlējās 3 no šiem tēliem un rakstīja jaunrades darbu – stāstiņu, kurā darbojas izvēlētie literārie varoņi. Šāda veida radošais uzdevums attīsta skolēnos **fantāziju, izdomu, jaunradi un radošo domāšanu.**

Pēc mācību stundas ar skolēniem tika veiktas pārrunas. Pārrunu laikā darba autore fiksēja skolēnu atbildes motivācijas noteikšanai (sk.5.attēlu).

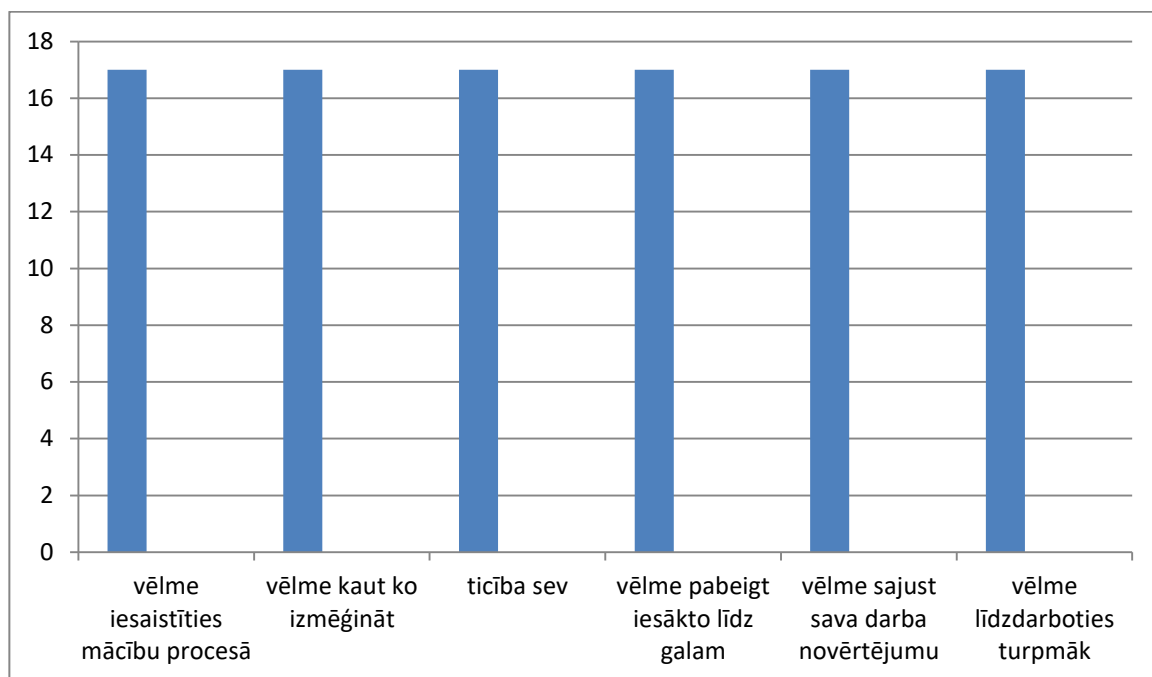
5.attēls. Respondentu atbildes motivācijas noteikšanai.

Skolēniem šī mācību stunda ļoti patika, jo bija iespēja parādīt savas zināšanas, nosaucot daiļdarbus, kuros literārais tēls darbojas (konkurence klasē). Skolēni bija ieinteresēti paši veidot jaunrades darbus un prezentēt tos viens otram (Jānis: „*Es drīkstēšu klasē nolasīt savu pasaku? Man pašam tā patīk!*” Emīlija: „*Es piesakos otrā lasīt!*”); tas norāda, ka viņi ir motivēti veikt šāda veida uzdevumus un realizēt to arī turpmāk.

4.uzdevums - vēstule varonim. Skolēni pēc izvēles rakstīja vēstuli kādam literārajam varonim (sk.pielikumumu nr.4) par kādu problēmu stāstā. Skolēni tika mudināti izteikt kritiku,

līdzjūtību, nožēlu utt. Pirms vēstules rakstīšanas tika atkārtots stāsta saturs, pārrunātas iespējamās problēmas.

Šāds radošais uzdevums attīsta skolēnos **fantāziju, emocionalitāti, izdomu un jaunradi**. Pēc uzdevuma izpildes ar skolēniem tika veiktas pārrunas. Pārrunu laikā skolotāja fiksēja skolēnu atbildes motivācijas noteikšanai (sk. 6.attēlu).

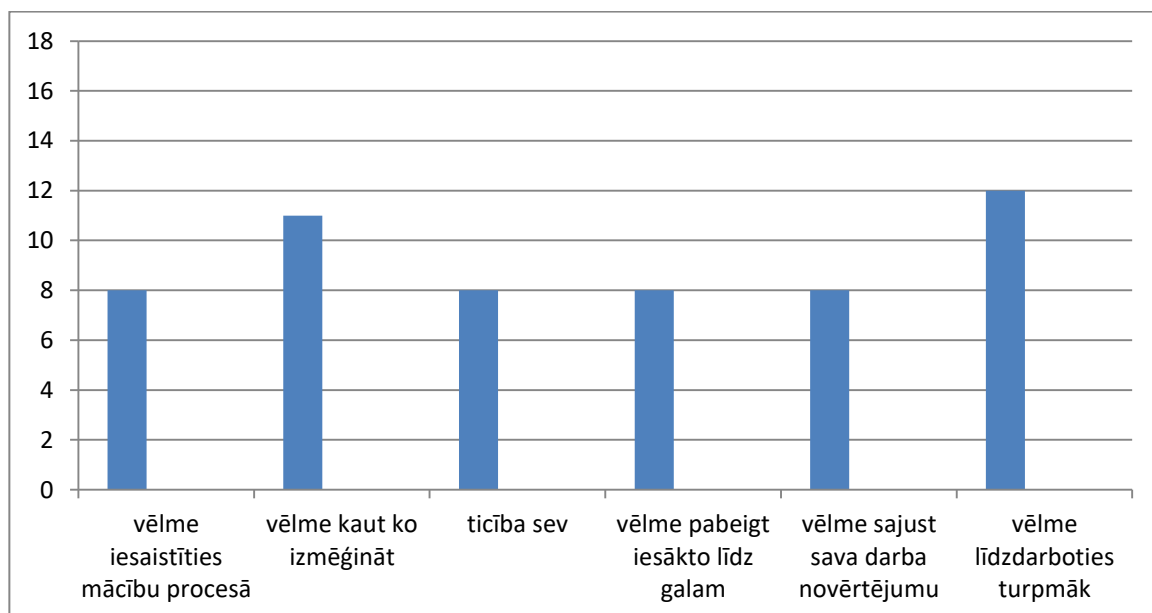
6.attēls. Respondentu atbildes motivācijas noteikšanai.

Skolēni uzsvēra, ka visinteresantākais šajā uzdevumā bija tas, ka viņi varēja paši izvēlēties, kuram varonim rakstīt vēstuli un izdomāt, ko viņam pajautāt. Tas arī bija galvenais motivācijas avots (domu brīvība). Viens skolēns klasē uzsvēra, ka mēs katrs kādu stāsta problēmu saskatām savādāk: „*Es nepiekrītu Elīnai, ka nabadzība ir problēma. Arī nabadzīgi cilvēki ir laimīgi*”(Kārlis). Kādam šādas problēmas var būt klasē, ģimenē vai draugu lokā („*Mans tētis strādā ārzemēs, lai mums būtu nauda*”(Jānis) „*Bet mani vecāki strādā tepat un mums naudas pietiek, toties mēs visi esam kopā*”(Diāna).

Darba autore secina, ka skolēniem arī šādā vecumā ir sava pieredze aktuālu problēmu risināšanā. Pozitīvi ir tas, ka skolēni paši vēlējas iedot izlasīt savas rakstītās vēstules klasesbiedriem, vēlāk pārrunājot, kādas problēmas un jautājumi rodas citiem skolēniem. Ticību sev uzdevuma izpildē darba autore novēroja arī tiem diviem skolēniem, kuriem parasti tās trūkst. Uzdevuma izpildes rezultātā stunda izvērsās emocionāla, jo bērni runāja un analizēja sev tuvas un aktuālas problēmas.

5.uzdevums - pašizdomāts dzejolis. Skolēni iepriekš bija lasījuši dzejoļus, runājuši par tiem. Stundas nodarbībā bērniem vajadzēja izdomāt pašiem savu dzejoli, izmantojot piedāvātos motīvus vai izdomājot pašiem savus. Šāds radošs uzdevums attīsta skolēnos **fantāziju, izdomu, emocionalitāti, jaunradi.**

Pēc mācību stundas skolotāja ar skolēniem pārrunāja radošo uzdevumu. Pārrunu laikā skolotāja fiksēja skolēnu atbildes motivācijas noteikšanai (sk.7.attēlu).

7.attēls. Respondentu atbildes motivācijas noteikšanai.

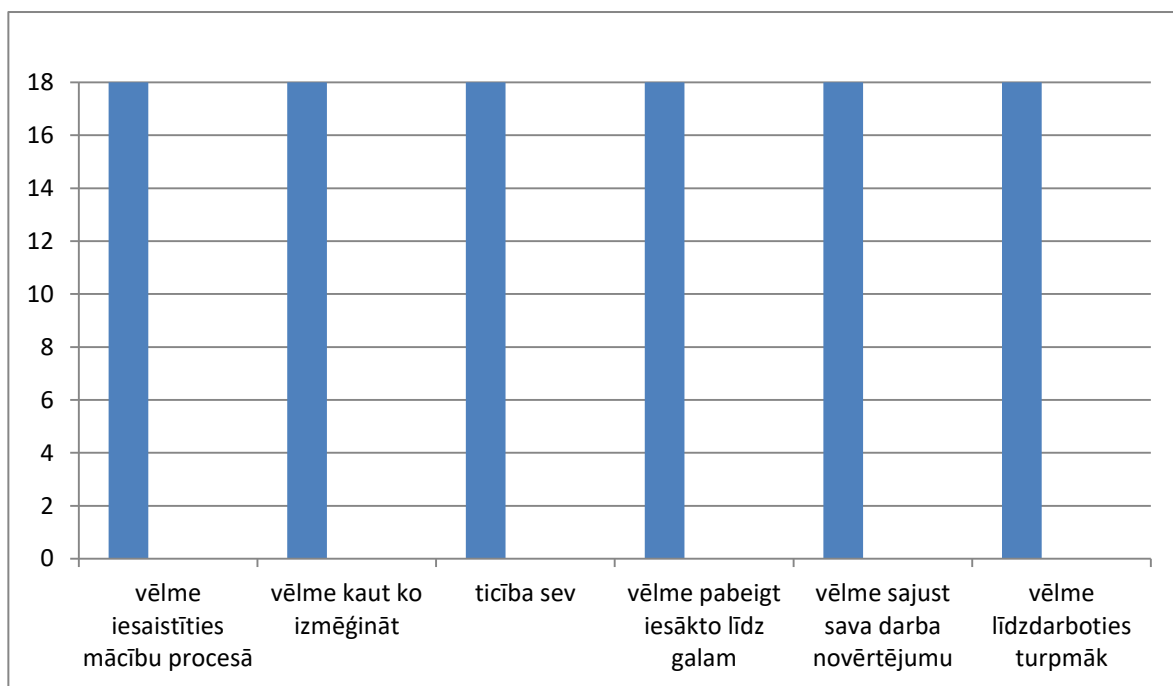
Pārrunu rezultātā atklājās, ka skolēni līdz šim šādu uzdevumu nebija veikuši, līdz ar to motivācija darboties bija salīdzinoši zema, jo skolēniem nebija izpratnes par dzejoļa rakstīšanu. Oskars: „*Man nepatīk rakstīt dzejoļus, jo es to nemāku. Neko nevaru izdomāt.*” Skolēniem, kuriem sanāca uzrakstīt dzejoļus, nodarbība patika. Viņi atzina, ka spēj paši ko sacerēt, kas arī ir motivācija šo uzdevumu veikt. Helēna: „*Man patīk rakstīt dzejoļus, daru to bieži, jo tas ir vieglāk kā sacerēt pasakas.*”

Salīdzinoši maz skolēnu, veicot šo uzdevumu, izrādīja ticību sev, vēlmi pabeigt iesākto līdz galam, kā arī vēlmi sajūst sava darba novērtējumu (8 no 18 skolēniem). Savukārt 12 no 18 skolēniem izteica vēlmi līdzdarboties arī turpmāk. Tāpēc skolotāja piedāvāja tiem skolēniem, kuriem šis uzdevums nepatika, izpildīt darba lapu, kurā parādīts, kā soli pa solim sākt rakstīt dzejoļus. Šāda uzdevuma veikšanai motivācija bija krietni lielāka. Skolēni nonāca azartā, kā rezultātā tika panākts vēlmais – viņi sacerēja dzejoli, būdami motivēti to darīt un pārliecināti, ka sanāks.

6.uzdevums - satura atstāsts rotaļas veidā. Skolēniem bija jāizstāsta lasītā stāsta saturs (sk.pielikumu nr. 5). Skolotāja iesākaatstāstīt stāstu, tad meta bumbiņu kādam no skolēniem, un tam bija jāturpina. Ja kāds skolēns nevar pastāstīt, tad bumbiņu bija jāpamet tālāk un jādod ķīla.

Šāds radošs uzdevums trenē skolēnu **klausīšanās prasmi, domāšanu, atjautību**, spēju atstāstīt lasīto tekstu.

Pēc uzdevuma veikšanas ar skolēniem tika pārrunāts, kā veicās uzdevums. Pārrunu laikā skolotāja fiksēja skolēnu atbildes motivācijas noteikšanai (sk.8. attēlu).

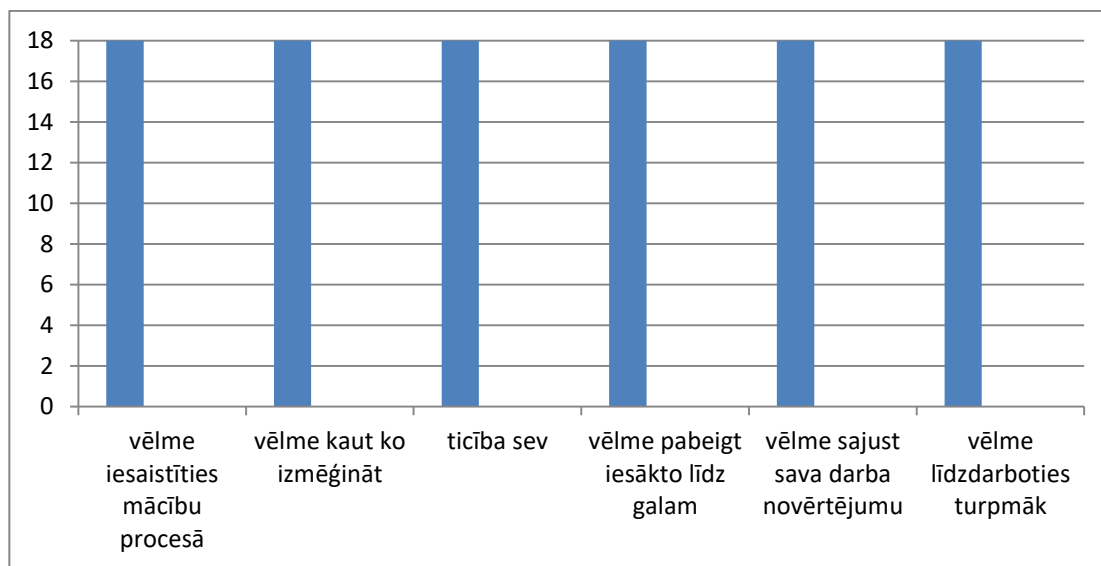
8.attēls. Respondentu atbildes motivācijas noteikšanai.

Pārrunās skolēni atzina, ka lielākā motivācija bija pārbaudīt, kurš no skolēniem stāsta saturu nezina. Tāpat skolēni atzina, ka noderīgi ir šādā veidā saturu atkārtot pirms pārbaudes darba. Daži skolēni tīši kļūdījās vai izrādīja, ka saturu nezina, lai būtu jādod kļūla un to vēlāk būtu jāizpērk, tādējādi padarot šo rotaļu interesantāku. Markuss: „*Es speciāli sajaucu, jo gribēju pēc tam izpirkt kļūlu.*”

Pēc nodarbības daži skolēni atzinās, ka bija izlasījuši šo darbu ātri, pavirši, bet, klausoties klasesbiedru stāstījumā, uzzināja ko jaunu. Šāda forma palīdz atcerēties un sagatavoties pirms pārbaudes darba par konkrēto daiļdarbu. Visiem skolēniem šī nodarbība patika, viņi arī turpmāk lūgs skolotājai šādas nodarbības atkārtot. Odrija: „*Bija ļoti interesanti, varētu vienmēr šādi izstāstīt izlasīto.*”

7.uzdevums - infografika. Skolēni iepazīs ar jaunu jēdzienu un uzdevuma veidu. Skolēniem vajadzēja izveidot infografiku par lasīto stāstu, izveidojot 5 faktus un tos ilustrēt (sk.pielikumu nr.6).Šāds radošs uzdevumsnodrošina skolēniem **fantāziju,izdomu, radošu domāšanu** un trenē vizualizācijas spējas.

Pēc uzdevuma izpildes ar skolēniem tika veiktas pārrunas, kuru laikā skolotāja fiksēja skolēnu atbildes motivācijas noteikšanai (sk.9. attēlu).

9.attēls. Respondentu atbildes motivācijas noteikšanai.

Visiem 4.klases skolēniem izdevās paveikt uzdevumu un šī nodarbība patika, jo līdz šim neko tādu nebija darījuši. Skolēni paši bija gandarīti par to, ka stāstu kārtīgi izlasījuši, jo šo mēnešu laikā, viņi ir sapratuši, ka jābūt gataviem jebkurai stundai.

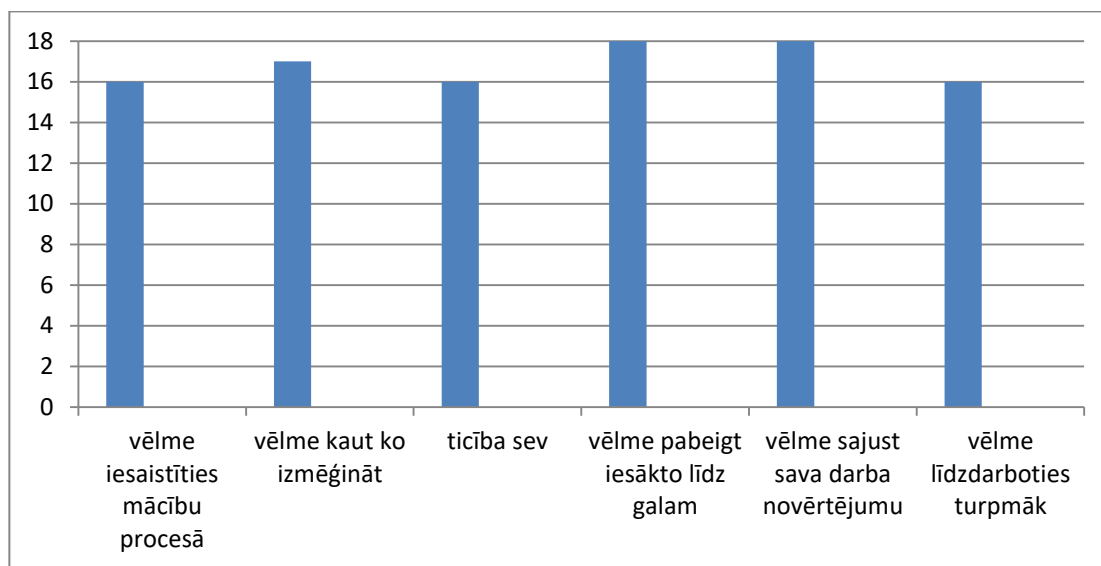
Aptaujas un pārrunu rezultāti liecina, ka skolēni bija motivēti uzdevuma izpildei, jo iepriekš nekas līdzīgs nebija darīts. Pārsteidzoši ir tas, ka lielākā motivācija skolēniem bija izlasīt stāstu, lai varētu veikt kādu interesantu uzdevumu, kā viņi paši atzina. Krišjānis: „*Ar interesi izlasīju šo stāstu un gaidīju, ko skolotāja liks ar to darīt.*” Pat skolēni, kuri iepriekš atzina, ka viņiem nepatīk lasīt, ir sagatavojušies mācību stundai un gatavi darboties. Roberts: „*Skolotāj, pirms tam vispār nekad nelasīju, ko skolotāja lika, bet tagad to daru. Es izlasīju to stāstu, kuru likāt!*”

8.uzdevums - radošais darbs. Skolēniem vajadzēja pašiem uzrakstīt kādu jaunrades darbu (domrakstu, pasaku, stāstu, dzejoli, mīklu, izveidot uzdevumus u.c.) par kādu no visa gada laikā lasītajiem literārajiem darbiem.

Šāds jaunrades uzdevums attīsta un pilnveido visas iepriekšējos uzdevumos minētās radošās spējas: **fantāziju, izdomu, radošo domāšanu, jaunradi, emocionalitāti** u.c.

Skolēniem ļauts brīvi izvēlēties gan daiļdarbu, par ko rakstīs, gan jaunrades darba formu. Šis ir veids, kādā skolotājs var fiksēt, kurš no radošo darbu uzdevumiem skolēniem patīk visvairāk.

Pēc uzdevuma veikšanas pārrunu laikā skolotāja fiksēja skolēnu atbildes motivācijas noteikšanai (sk.10. attēlu).

10.attēls. Respondentu atbildes motivācijas noteikšanai.

Pēc skolēnu sniegtajām atbildēm un skolotājas novērojumiem mācību stundā uzdevumu pildot, tika secināts, ka skolēniem ir augsta mācību motivācija, vēlme sajūst sava darba novērtējumu un pabeigt iesākto līdz galam, kā arī vēlme iesaistīties mācību procesā un izmēģināt kaut ko jaunu. Tomēr joprojām diviem skolēniem zūd ticība sev, pildot uzdevumu, līdz ar to vēlme iesaistīties mācību procesā un līdzdarboties turpmāk. Šiem skolēniem grūtības sagādā izvēlēties pašam konkrētu virzienu (jaunrades darbu), kurā strādāt. Gustavs: „*Es nevaru izdomāt, ko rakstīt. Ko man rakstīt?*” Šādas grūtības rada nevis motivāciju, bet gan bailes un satraukumu, ka nevarēs laicīgi izdomāt, ko rakstīt, nespēs izdarīt darbu līdz galam, kā rezultātā būs darbs jāpabeidz vēlāk. Skolēni jūtas daudz motivētāki, ja skolotāja katru iedrošina pamēģināt to, ko viņš spēj izdarīt, atzīst paši skolēni. Šarlote: „*Man patīk, ka skolotāja pasaka: raksti, tev noteikti viss izdosies!*” Tas pierāda, ka šādu uzdevumu (kad paši skolēni izplāno savu jaunrades darbu) veikšanai ir nepieciešams skolotāja mudinājums vai arī ilgāks laiks treniņam.

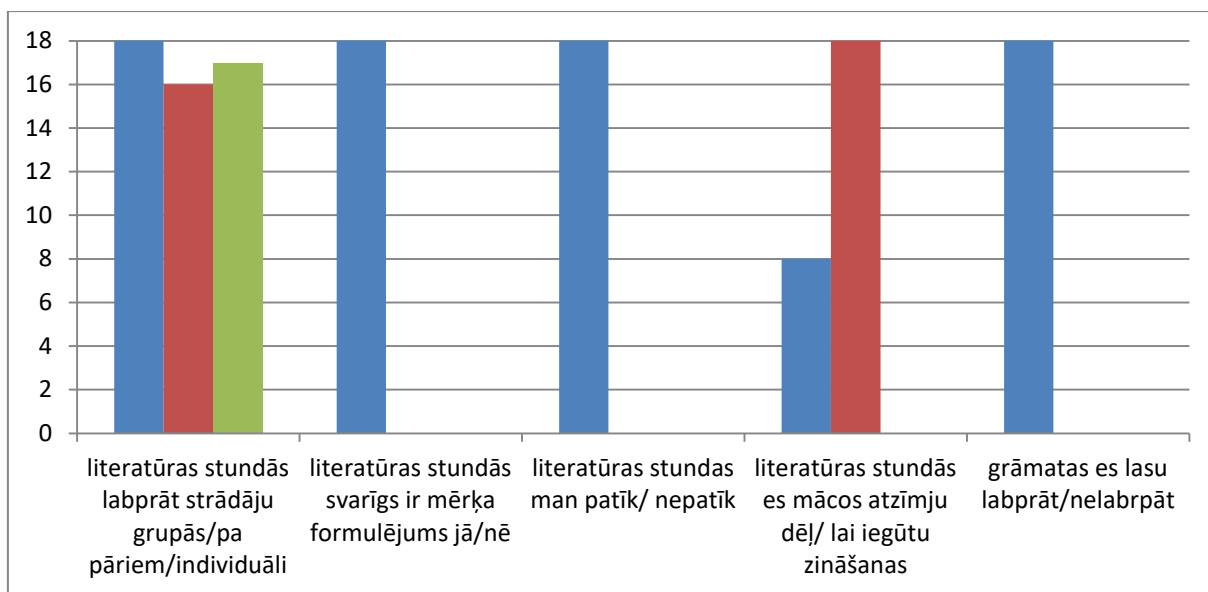
Darba autore pētījumu uzsāka savām vajadzībām, mācību gada sākumā aptaujājot skolēnus un apkopojot rezultātus par viņu interesi un motivāciju literatūras stundās, rezultātus analizējot un izstrādājot astoņus radošus uzdevumus esošās situācijas mainīšanai. Lai radošumu neattīstītu tikai vienā mācību stundā, bet tas turpinātu attīstīties visās literatūras stundās mācību gada ietvaros, tika noteikts:

1. Radošās nodarbības literatūras stundās 1 reizi mēnesī;
2. Dažādota pieeja, uzdevumi katrai nodarbībai;

3. Skolēnu vēlmju un interešu uzklauššana, realizējot nodarbības, pārrunas ar skolēniem pēc katras no nodarbībām.

3.3. Iegūto rezultātu analīze

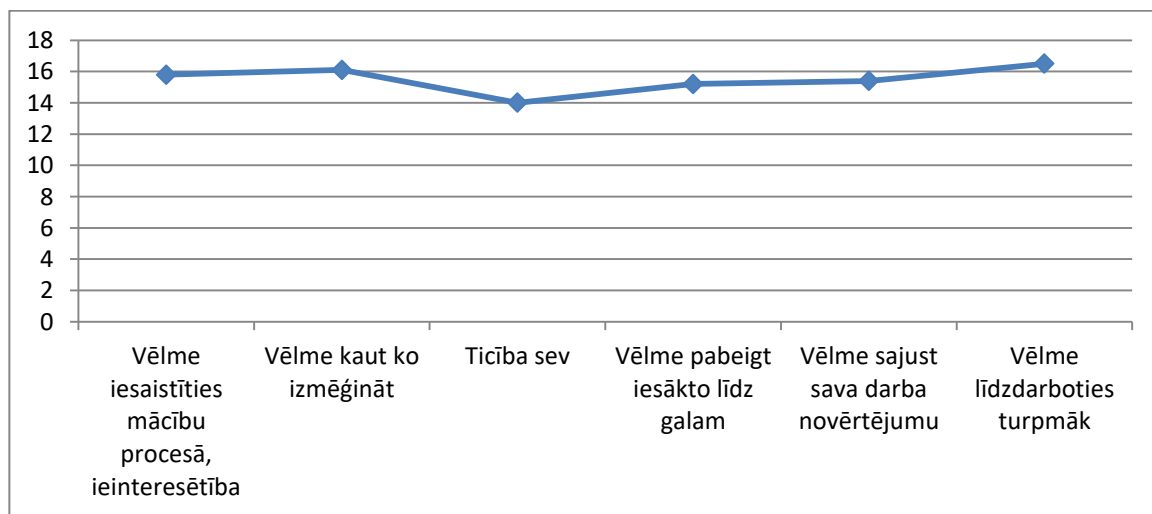
Salīdzinot aptaujas rezultātus 2016.g. septembrī un 2017.g. maijā, darba autore secina, ka skolēnu motivācija radošai darbībai ir krietni augusi (sk.11. attēlu).

11.attēls. Respondentu atbildes uz aptaujas jautājumiem maijā.

Aptaujas rezultāti liecina, ka skolēni labprāt un ar patiku iesaistās literatūras mācību stundās, mācās, lai iegūtu zināšanas, labprāt lasa daiļliteratūru un savstarpēji sadarbojas gan grupās, pāros, gan individuāli. Skolēni daudz vairāk saskata literatūras mācību nevis kā grāmatu lasīšanu, bet arī kā savas jaunrades veidošanu, jēgpilnāku mācīšanos ar dažādiem radošiem uzdevumiem. Darba autore secina, ka astoņi piemeklētie radošumu veicinošie mācību uzdevumi ir sekmējuši ne tikai skolēnu motivāciju līdzdarboties literatūras stundās, bet arī veicinājuši skolēnu emocionālo un intelektuālo izaugsmi.

Analizējot skolēnu motivācijas kritērijus katra uzdevuma veikšanai, tika apkopoti vidējie rādītāji (sk. 12.attēlu).

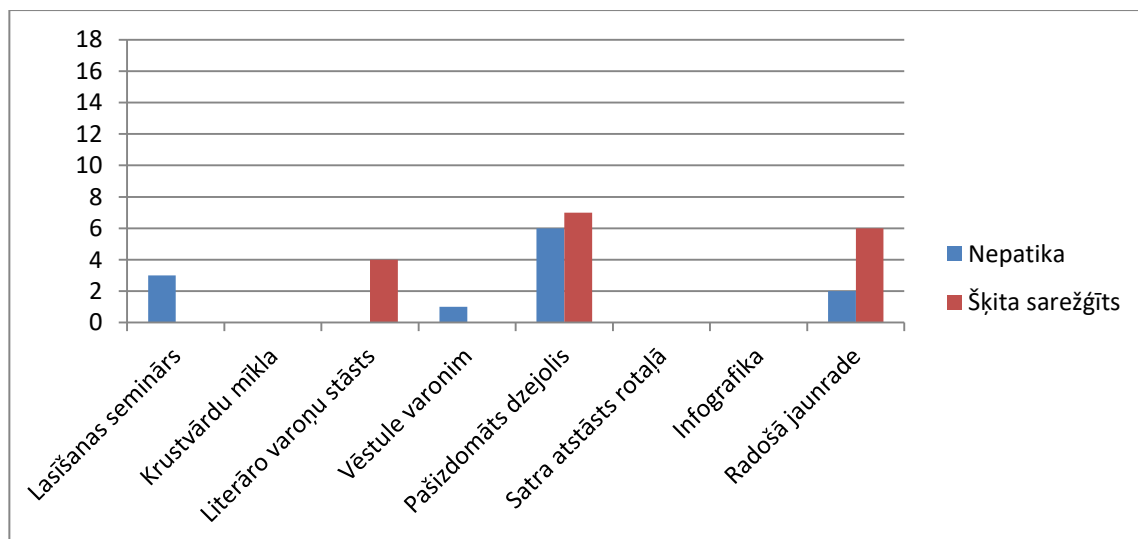
12.attēls. Vidējais skolēnu skaits motivācijas kritēriju realizēšanai radošajos uzdevumos.

Pēc šiem rādījumiem var konstatēt, ka motivācija visa gada garumā, kopš tiek realizētas radošas literatūras stundas nodarbības, ir augusi. Zemākais no kritērijiem ir ticība sev, ko ietekmē skolēnu nepārliecinātība par savām spējām, kā jau iepriekš tika minēts. Šajā gadījumā skolēniem būtu vairāk jāpiedāvā uzdevumi, kuros viņiem ir jāpierāda savas spējas, jādemonstrē sava varēšana uzdevuma veikšanai, lai tiktu celta viņu salīdzinoši zemā ticība saviem spēkiem. Svarīgi, par motivāciju runājot, ir neaizmirst par bērnu interesēm, lai skolēni stundai saskatītu jēgu.

Mēģināt konkrēti noteikt, kura motivācija, ārējā vai iekšējā, ir svarīgāka skolēnu stimulēšanai stundās, darba autore nevar, jo pastāv dažādi uzdevumi un dažādi to motivējošie faktori. Reizēm tas ir stimulēšana no ārienes, reizēm no skolēna paša. Darba autore, veicot pētījumu, atklāja, ka svarīgi skolēnos attīstīt abus šos stimulus jeb motivācijas veidus, lai mācītu skolēnus gūt atbalstu no līdzcilvēkiem un meklēt atbalstu sevī.

Gandrīz visi skolēni mācību gada beigās ir mainījuši savu attieksmi pret literatūru kā mācību priekšmetu un neuztver to tikai kā grāmatu lasīšanu. Tas liek secināt, ka ieguldītais darbs ir atmaksājies, jo hipotēze ir apstiprinājusies.

Darba autore uzskata, ka svarīgi ir pievērst uzmanību tām nodarbībām, kuras lielākajai daļai skolēnu nepatika vai šķita sarežģītas. Jāizdara secinājumi un jāveic pilnveide, lai arī šādi uzdevumi skolēniem sagādātu interesi. Uzdevumu novērtējums skolēnu skatījumā (skat.13.attēlu).

13.attēls. Uzdevumu novērtējums.

Pārrunu rezultāti liecina, ka skolēniem vislielāko nepatiku izraisīja pašizdomātais dzejolis, lasīšanas seminārs, jaunrades darbs un vēstule literārajam varonim. Darba autore uzskata, ka skolēnu neizpratne par uzdevumu bieži vien sekmē nepatiku pret šāda veida uzdevumiem. Nepatika bieži vien ietekmē arī mācību motivāciju. Plānojot šāda veida mācību

uzdevumus, skolotājam ir jāņem vērā skolēnu vēlmes un intereses. Tajā pašā laikā ir uzdevumi, kurus skolēni labprāt pildītu, taču tie sākotnēji šķiet sarežģīti, tāpēc skolēni nobīstas un nav motivēti uzreiz darboties. Tādā gadījumā skolotājam uzdevuma noteikumi ir jāizskaidro pēc iespējas vienkāršāk un skolēnam saprotamāk.

Lai pārliecinātos, cik noturīga ir skolēnu motivācija, beidzot mācīties 4.klasē un sākot mācīties 5.klasē, 2017.g. oktobrī darba autore novadīja šai X vidusskolas 5.klasei lasīšanas semināru. Pēc lasīšanas semināra novadīšanas pārrunās ar skolēniem tika secināts, ka gandrīz visi skolēni bija motivēti piedalīties šajā nodarbībā, pamatojoties uz pozitīvi gūto pieredzi 4.klasē. Tas liek secināt, ka šāda veida radošas nodarbības pozitīvi veido skolēnu pieredzi un līdz ar to ietekmē skolēnu turpmāko motivāciju.

Secinājumi

1. Cilvēkam jebkuras darbības pamatā ir motivācija – vēlme kaut ko darīt. Katru motivāciju vada motīvi – dažādi pamudinoši iemesli, apstākļi. Cilvēka vajadzības ir dažādas, līdz ar to arī motīvi ir dažādi.
2. Ārējā motivācija ir īpaši izteikta 4. klases skolēniem, jo viņiem ir nepieciešams skolotāja mudinājums konkrētā darba veikšanai, kā arī nozīmīgs ir iegūstamais vērtējums. Iekšējā motivācija skolēnos radīsies, ja piedāvātie uzdevumi vai stundas atmosfēra būs saistīta ar skolēnam aktuālām un interesējošām lietām.
3. Skolēna motivāciju var novērtēt pēc tā, vai skolēns ir ieinteresēts darboties, izmēģināt ko jaunu, tic sev un izrāda iniciatīvu darboties turpmāk. Konkrētajā vecumposmā skolēniem ir dažādi mācīšanās motīvi, kas ietekmē viņa motivāciju stundās un veicamā darba kvalitāti.
4. Veidojot uzdevumus skolēniem, skolotājiem ir jāņem vērā bērnu dažādās īpatnības un sagatavotības līmenis. Šajā vecumposmā skolēniem aktuāli runāt par emocijām, sajūtām saistībā ar tām. Pedagoģiskajā pētījumā tika noskaidrots, ka dažādi radoši uzdevumi sekmē un attīsta bērnu motivāciju un radošo domāšanu.
5. Lai radošie darbi tiktu sekmīgi realizēti, skolēniem ir jādod brīvība izpausties, justies brīvam. Radošo darbu veidu ir daudz, tikai skolotājam ir jāsaprot, kuru no veidiem konkrētajā brīdī izmantot, lai sekmētu skolēnu motivāciju, mācīšanos un emocionālo pieredzi.
6. Pētījuma gaitā izstrādātie radošie uzdevumi krietni uzlaboja skolēnu attieksmi pret literatūras mācību priekšmetu, attīstīja motivāciju strādāt pašiem, veikt dažādus uzdevumus. Mērķtiecīgi izmantoti radošie uzdevumi skolēniem sniedz ne tikai prieku, attīsta motivāciju un maina attieksmi pret literatūras stundu, bet arī sniedz pārliecību par viņu spējām.
7. Pētījumā izvirzītā hipotēzē apstiprinājās, jo tika pierādīts, ka skolēnu motivāciju un radošumu veicina daudzveidīgi radoši uzdevumi.

Izmantotā literatūra un informācijas avoti

1. Alijevs, R. (1999). *Vidusskolēnu jaunrade mācībās*. Rīgā: Raka.
2. Andersone, G., Ērgle D., Filatova, M., Golubeva, M. (2000). *Zīle. Latviešu valoda 2. klasei. Rokasgrāmata skolotājiem*. Rīga: Zvaigzne ABC
3. Auziņa, I. (1999). *Teksta interpretācijas pieejas literatūras stundā*. Rīga: Zvaigzne ABC.
4. Auziņa U. (2014). *Kas ir laba lasītprasme un kā to sākt veidot?*
Pieejams: <http://latviansonline.com/kas-ir-laba-lasitprasme-un-ka-to-sakt-veidot/>
(Pierakstīts 22.11.2017.)
5. Balsons, M. (1995). *Kā izprast klases uzvedību*. Lielvārde: Lielvārds.
6. Baltušīte, R. (2006). *Skolotāja loma mācīšanās motivācijā*. Rīga: Raka.
7. Bāliņa, R., Ēdelmane, I., Grase, I., u.c., (2006). *Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga: Avots.
8. Bono, de E.(2007). *Kā gūt radošas idejas*. Rīga: Zvaigzne ABC.
9. Daniela, L. (2009). *Skolēni un mācību disciplīna*. Rīga: RaKa.
10. Dzintere, D., Boša, R. (1997). *Rotaļspēles*. Rīga: SIA Mācību apgāds.
11. Edeirs, Dž.(2008). *Radošās domāšanas māksla*. Rīga: Lietišķās informācijas dienests.
12. Felser, G.(2002). *Motivationstechniken*. Berlin: Cornelsen Verlag Scriptor GmbH & Co.KG.
13. Fišers, R.(2005). *Mācīsim bērnam domāt*. Rīga:RaKa.
14. Gūtmane, S. (2000). *Maģistrantu zinātniskie raksti. Pedagoģijas teorija un metodika*. Liepāja: LiePA.
15. Goulmens, D. (2001). *Tava emocionālā intelīgence*. Rīgā: Jumava.
16. Hibnere, V. (1998). *Bērņa vizuālā darbība*. Rīga: RaKa.
17. Jurgena, I. (1998). *Vispārīgā pedagoģijā. Mācību līdzeklis tālmācībā*. Rīga: RPIVA
18. Kaņepēja, R., Lieģeniece, D., u.c.,(2003). *Es gribu iet skolā*. Rīga: Puse Puls.
19. Kronīte, D. (2001). *Ar teksta analīzi saistītās radošā darba formas*. Skolotājs. Nr.3, 63. – 65. lpp.
20. Korne, M. (2004). Mācību motivācija un skolēnu sekmība. Pieejams:
http://www.tvnet.lv/egoiste/attiecibas/69105-macibu_motivacija_un_skolena_sekmiba
(Pierakstīts 08.11.2017).
21. Ļitvinova, O. (2005.) *Skolēna motivācija*. Skolotājs. Nr.1, 56. – 57.lpp.
22. Melgalve, I. (2014). *Mans bērns raksta! Ko nu?*
Pieejams: <http://www.satori.lv/article/mans-berns-raksta-ko-nu>
Pierakstīts (21.11.2017.)

23. Mežale, S. *Motivācija un mācīšanās*.
Pieejams: <http://iac.edu.lv/arhivs/numuri/raksti/40motivacija.doc>
24. *Ministru kabineta noteikumi Nr.1027, Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem*, (19.12.2006)
Pieejams: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=150407>(Pierakstīts 17.03.2016).
25. Nīlsens, L., Šunks, L.(2002). *Praktiskā pedagoģija*. Rīga: NAA.
26. Nīmane, D. *Kā aizraut klasi*.
Pieejams:http://iac.edu.lv/arhivs/numuri/raksti/20_motivacija.doc
(Pierakstīts 11.04.2016).
27. Nīmeiers, R., Zeiferts, M.(2006). *Rokasgrāmata. Motivācija*. Rīga, Balta Eko.
28. Penka, I.(2001). *Radoša rakstīšana kā metodiskais paņēmiens*.Skolotājs.Nr. 3, 65. – 66. lpp.
29. Ritlyova, A.(29.-31.10.2014) *Creative use of literature in language teaching*.
Pieejams:<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Yn690CN9dhwJ:http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Germuskova2/subor/Ritlyova.pdf+&cd=1&hl=lv&ct=clnk&gl=lv> (skatīts: 12.11.2017).
30. Rudzītis, J. (2000). *Literatūras mācības skolā*. – Rīga: RaKa.
31. Smita, K. un Strika, L.(1998). *Mācīšanās traucējumi no A līdz Z*. Rīga: RaKa
32. Steps, A. (2007). *Literārā jaunrade – radošuma veicinātāja*. Skolotājs. Nr.4. 84.lpp.
33. Schwartz, W. (16.12.2008). *Helping Underachieving Boys Read Well and Often*.
Educational Resource Information Center: U.S. Department of Education. Retrieved 15.06.2007 from: http://www.education.com/reference/article/Ref_Helping/(skatīts: 17.05.2016).
34. Svence, G. (1999). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC
35. Špona, A. (2006). *Audzināšanas process teorijā un praksē*. Rīga: RaKa.
36. *Valsts izglītības satura centrs, pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugs (1. variants)*, (2010), Literatūra 4.-9.klasei.
Pieejams:http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pamskolai/literatura_1var.pdf (Pierakstīts 02.06.2016).
37. *Valsts izglītības satura centrs, pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugs (2. variants)*, (2010), Literatūra 4.-9.klasei.
Pieejams:http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pamskolai/literatura_2var.pdf (Pierakstīts 02.06.2016).
38. Vigotskis, L. (2002). *Domāšana un runa*. Rīga : Elve.

39. Vulfa, A. (2001). *Zināšanu pārbaudes paņēmieni literatūrā*. Rīga: Pētergailis.
40. Zvīne, M. (2007). *Iespējas skolēnu radošuma veicināšanai*. Skolotājs. Nr.4. 78.-79.lpp.
41. Žukovs, L. (1999). *Ievads pedagogijā* (pamatkurss). Rīga: RaKa.
42. Vītola, I. (2014).
Radošo spēju attīstīšana. Pieejams: <http://www.lma.lv/downloads/09042014.pdf>
Pierakstīts: 13.11.2017.
43. Warren, A. (2013). *10 creative ways to teach English that deliver outstanding results*.
Pieejams:
<https://www.theguardian.com/teacher-network/teacher-blog/2013/feb/14/teaching-english-creatively-outstanding-results> (Pierakstīts 13.11.2017)

Pielikumi

Lasīšanas seminārs.

Lasīšanas semināra paredzētais laiks ir 2 mācību stundas (vēlams bloka stundas).

1. Skolēniem līdzī ir savas izvēlētās grāmatas (skolotājam jābūt kādam rezerves variantam, ja kāds no skolēniem nebūs līdzī paņēmis grāmatu).
2. Skolēni sastājas aplī un īsi pastāsta par savu grāmatu (autors, par ko ir grāmata).
3. Skolēni ieraksta savā kladē grāmatas autoru un nosaukumu.
4. Tālāk skolēni lasa klusumā, ērti iekārtojušies (var sēdēt zemē uz spilvena/paklāja, var sēžot atspiesties pret sienu vai kā savādāk). Lasīšana klusumā ilgst atkarībā no skolēnu skaita klasē. Apmēram 18 skolēniem pietiks līdz 25 min lasīšanai.
5. Pēc lasīšanas skolēni kladē rakstiski atbild uz jautājumiem:
  - a. Ko es tikko lasīju?
  - b. Kas notika?
  - c. Kas varētu notikt tālāk? (šajā jautājumā skolēni drīkst radoši fantazēt, balstoties uz notikumu gaitu grāmatā).
6. Pēc jautājumiem skolēni sadalās grupās (4-5 cilvēki grupā). Skolēni savā starpā diskutē, viens otram stāsta par savu grāmatu, grupa kopīgi vienojas, kura skolēna lasītā grāmata, viņuprāt, ir vislabākā un izvirza to prezentēšanai.
7. Katras grupas izvirzītais skolēns ar savu grāmatu nāk klases priekšā un prezentē to. Pārējie skolēni aizpilda tabulu kladē.

Grupas nr.	Autors, nosaukums	Par ko ir grāmata?	Lasīšu/nelasīšu
1.grupa			
2.grupa			
3.grupa...			

8. Pēc tabulas aizpildīšanas skolēns savā kladē ieraksta, kurā laikmetā risinās grāmatā aprakstītie notikumi, kāpēc?
9. Pēc visa semināra skolotāja pārrunā ar skolēniem, kas viņiem patika visvairāk (kāda grāmata, klases izkārtojums u.c.), ko varētu darīt savādāk, lai nākamreiz būtu vēl interesantāk, kas mani (skolēnu) motivēja piedalīties stundā, kā mēs sevi (skolēnu) varam motivēt? Noslēgumā skolotāja ievāc klades, novērtē tās.

Literāro varoņu stāsts.

Katram literārajam varonim blakus uzraksti daiļdarba nosaukumu!

Vinnijs Pūks

Pinokio

Runcis zābakos

Sarkangalvīte

Kaķītis

Nif Nifs

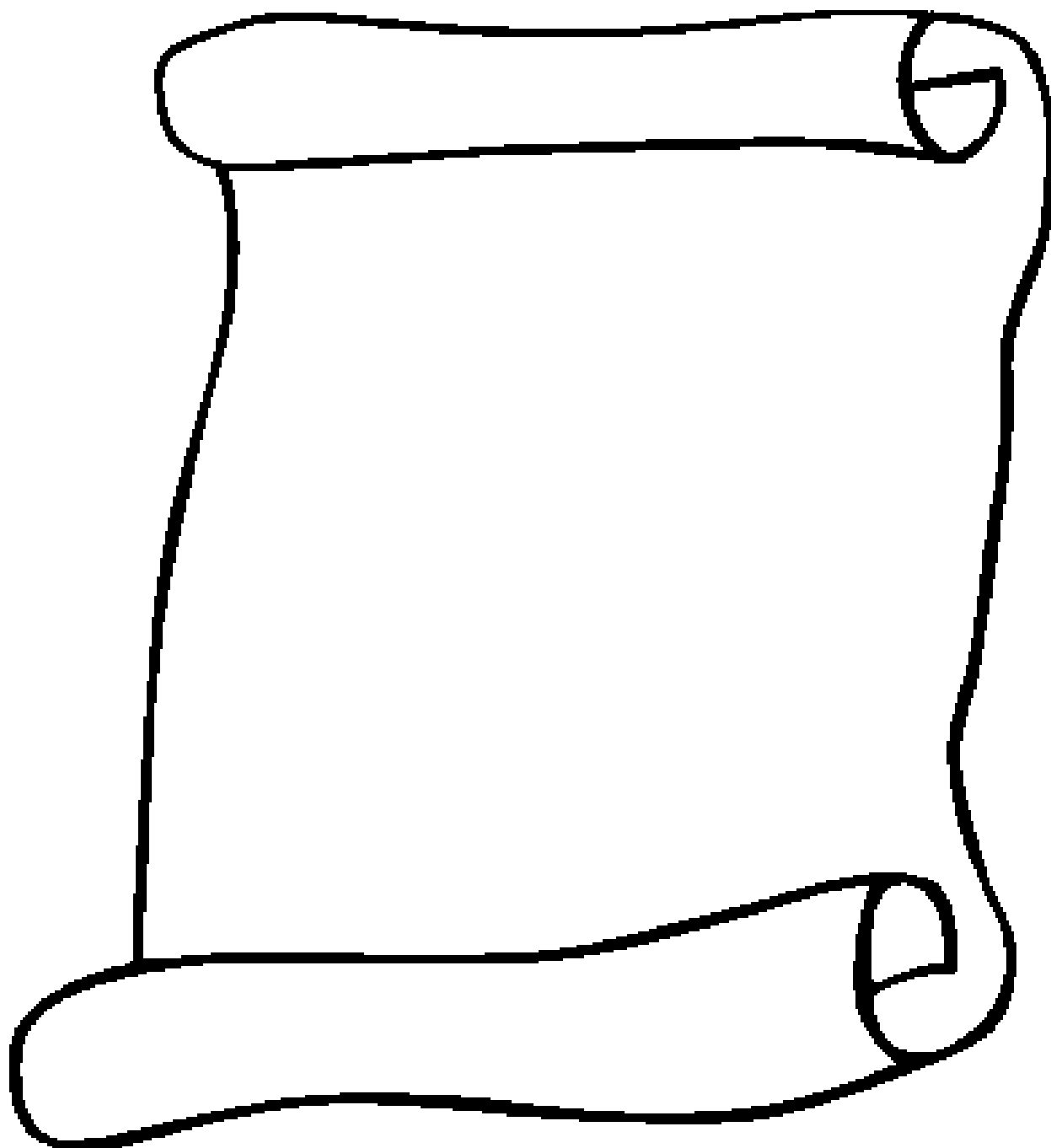
Pelnrušķīte

Izvēlies trīs no piedāvātajiem literārajiem varoņiem! Iesaisti tos pašizdomātā pasakā!

Vēstule varonim.

Uzraksti grāmatas „_____” kādam no varoņiem vēstuli, kurā tu vēlies viņam ko jautāt.

Atceries vēstules rakstīšanas nosacījumus!

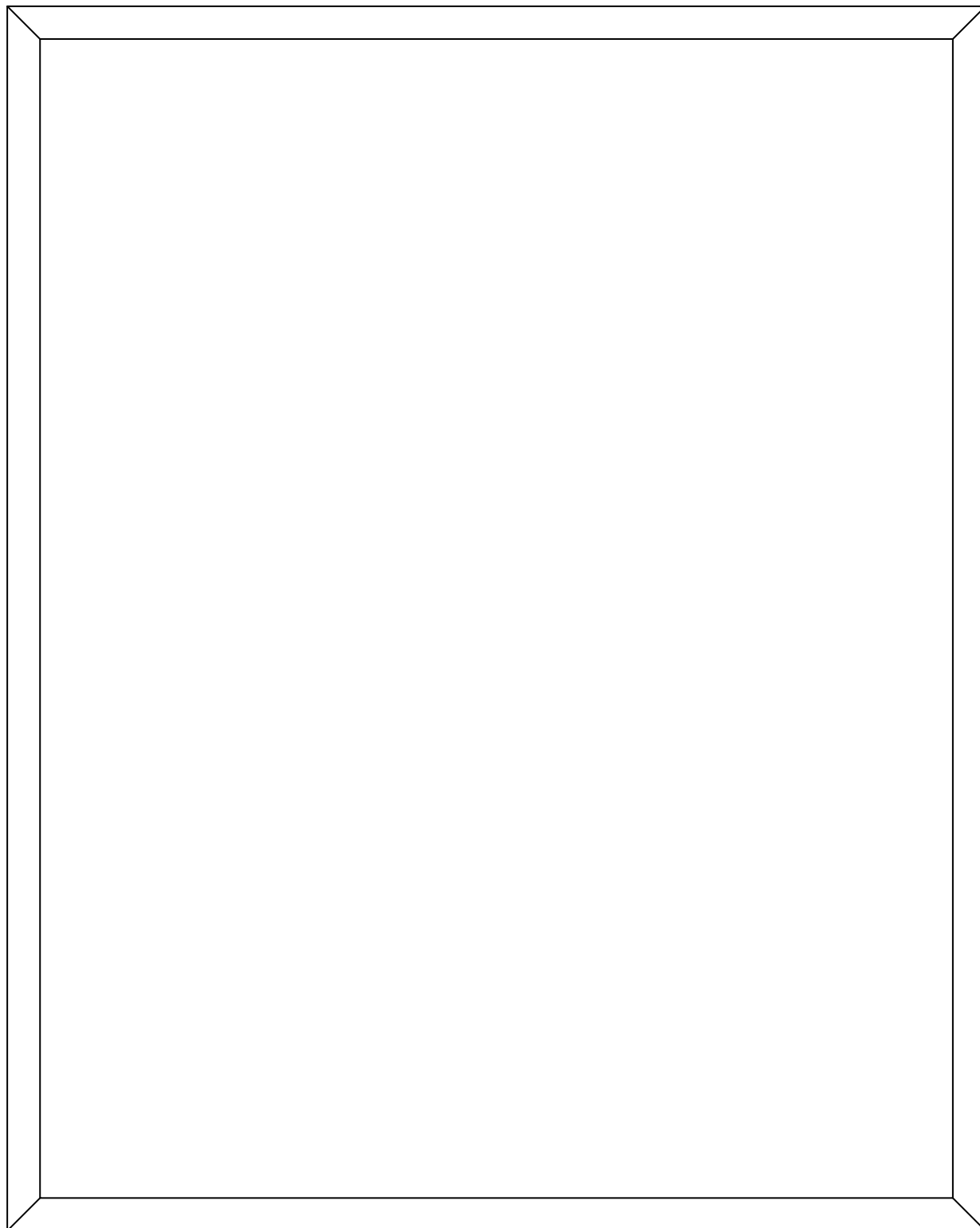
Satura atstāsts.

1. Šāda uzdevuma mērķis ir pārbaudīt skolēna zināšanas par izlasīta teksta saturu.
2. Skolēni sasēžas aplī vai paliek savās vietās.
3. Skolotājai rokās ir bumbiņa. Viņa iesāk stāstīt stāstu, pamet to kādam no skolēniem, viņš turpina. Ja tālāk pastāstīt nevar, tad dod ķīlu. (Reizēm stāstu iesākt var kāds no skolēniem, skolotāja piedalās spēlē kā dalībnieks).
4. Ja kāds no skolēniem pabeidz stāstu, bet visi nav vēl runājuši, pārējiem ir tiesības papildināt kāda stāsta fragmentu ar nepateiktām detaļām.
5. Pēc satura izklāsta skolēniem ir jāizpērk ķīlas (ja tādas ir). Tās var izpirkt atbildot uz jautājumiem par tekstu, kurus uzdod skolēni.

Infografika.

Izveido infografiku par lasīto pasaku „_____”.

Pārbaudi, lai tavā infografikā būtu – **5 patiesi fakti** par pasaku, katram faktam sava **ilustrācija**, fakti būtu **uzrakstīti gramatiski pareizi**. Par to tu nopelnīsi 22 punktus! Lai tev veicas!

Labdien, esmu Latvijas Universitātes 4. kursa profesionālā bakalaura studente Kristīne Bezzubova. Sava bakalaura darba ietvaros pētīšu skolēna motivācijas sekmēšanu radošo darbu veikšanai literatūras stundās, tādēļ aicinu Jūs atbildēt uz aptaujas jautājumiem. Tās aizpildīšana Jums prasīs 5 minūtes. Aptaujas un ievāktie dati tiks izmantoti bakalaura darba pētījumā.

Paldies par atsaucību!

Aptauja 4. klasēm.

1. Kādā veidā tev vislabāk patīk strādāt literatūras stundās?

- a) vienam
- b) pa pāriem
- c) grupās

2. Vai tev ir svarīgi, ka skolotāja stundas sākumā pasaka, ko stundā paredzēts darīt un kāpēc tas ir nepieciešams?

- a) jā, jo .....
- b) nē, jo.....

3. Literatūras stundās man:

- a) patīk .....
- b) nepatīk .....

3. Kādām, tavuprāt, būtu jābūt literatūras stundām, kas tajās jādara, lai tev un taviem klasesbiedriem tās būtu interesantas un aizraujošas?

.....
.....
.....
.....
.....

4. Literatūras stundā man:

- a) ir svarīgi nopelnīt labas atzīmes, tāpēc es mācos galvenokārt atzīmju dēļ;
- b) svarīgāk ir iegūt jaunas zināšanas nevis tikai atzīmes.

5. Grāmatas es:

- a) lasu nelabprāt, tikai tās, kuras liek skolotāja;
- b) lasu labprāt, jo.....

6. Kā, tavuprāt, varētu ieinteresēt tavus klasesbiedrus lasīt grāmatas?

.....

.....

.....

.....

Aptauja 4.klasēm.

Izlasi jautājumus un apvelc vajadzīgo burtu!

1. Es labprāt piedalos lasīšanas semināros.

A vienmēr   B dažreiz   C nekad

  Piezīmēm _____

_____

2. Es labprāt veidoju un minu krustvārdu mīklas.

A vienmēr   B dažreiz   C nekad

  Piezīmēm _____

_____

3. Es labprāt saceru dzejoļus vai cita veida darbus.

A vienmēr   B dažreiz   C nekad

  Piezīmēm _____

_____

4. Es labprāt lasu grāmatas brīvajā laikā.

A vienmēr   B dažreiz   C nekad

  Piezīmēm _____

_____

Jautājumi 4.klasēm pēc radoša uzdevuma izpildes.

1. Vai tev bija vēlme iesaistīties mācību procesā?
2. Vai tev bija vēlme izmēģināt kaut ko jaunu?
3. Vai tev bija ticība sev, ka paveiksi šo uzdevumu?
4. Vai tev bija vēlme pabeigt iesākto līdz galam?
5. Vai tev bija vēlme sajust sava darba novērtējumu?
6. Vai tev būs vēlme līdzdarboties turpmāk?